

ԱՆԹՈՆՈԳԻԱ

ԴՈՆՋԻԱ

ՍԱՆԵԼԳԱՄԻ

ՊՐՈԼԵՏՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅԵՐ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԻԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

891.99-1

ԱՆԹՈԼՈԳԻԱ

(Պոեզիա)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳԵՏՀՐԱՏ
ԹԻՖԼԻՍ—1988 թ.

A 4459

Տեխն. կոմբ. }
Սրբազգբէն } Գ. ՔԱՐԱՒՐՅԱՆ

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Սոցիալիստական շինարարութեան ճակատում մեր ունեցած խոշորագույն հաղթանակները՝ հնգամյակի ծրագրերի իրացումը, կուլտուրական ֆրոնտի խոշոր նվաճումները մեծ աշխուժութիւն ու կենդանութիւն մտցրին մեր ղեղարվեստական գրականութեան մեջ: Տասը տարվա ընթացքում առաջ յեկան և անեցին պրոլետարական գրողների նոր կազմեր, վերանք տվին մեր գրականութեանը նորագույն ստեղծագործութիւններ: Գեղարվեստական գրականութեան բնագավառում մենք անվիճելի նվաճումներ ունենք: Խորհրդային գրականութեանն ամենից բովանդակալից, ամենից առաջավոր, գաղափարախոսական տեսակետից ամենից հազիցած գրականութեանն և աշխարհիս յերեսին, վերսկիտակ նա կապված և մարքսիզմ-լենինիզմի թեորիային տիրապետող դասակարգի հետ:

Գեղարվեստական գրականութեանը մասսաներին կրթելու ամենաազդու միջոցն և Նա կուլում ու կոփում և մեր սոցիալիստական հայրենիքի համար դիտակից քաղաքացիներ: Գեղարվեստական գրականութեանը պետք և բավարարի աշխատավոր մասսաների անող կուլտուրական պահանջները, նա պետք և համապատասխան լինի մեր ժամանակաշրջանի հրամայողական պահանջներին:

Սակայն մեր ղեղարվեստական գրականութեանը յետ կր մնում մեր սոցիալիստական շինարարութեան տեսլակներից: Համկումկուսի Կենտկոմի 1932 թվի ապրիլի 23-ի վերջումը—գրական ղեղարվեստական կազմակերպութիւնների մասին—վերականգնման յենթարկեց մեր ամբողջ աշխատանքները, շտեմնված ակտիվութիւն և ստեղծագործական ույժ յերևան բերեց գրողներին լայն մասսաների մեջ:

Վերականգնվում են նաև—Վրաստանի Գրողների Միութեան հայկական սեկցիայի աշխատանքները: Գրողների ստվար մեծամասնութեանը, տեսնելով սոցիալիստական շինարարութեան խոշորագույն հաղթանակները, դեռ Կենտկոմի վերջումից առաջ ել վճռական շրջադարձ եր կատարել գեպի պրոլետարիատը, վերոջ ստեղծագործական արժեքներ տալով:

Բանաստեղծութիւններէ ներկա ժողովածուն մեր տասը տարեկան գրական նվաճումներէ արդասիրքն եւ Նա շատ բան եւ ասում մեզ: Նա ցույց եւ տալիս, վոր մեր գրական կազմակերպութիւնը ձգտում եւ մեր ժամանակաշրջանին համապատասխան գործեր ստեղծել:

Ժողովածուի մեջ զետեղված բանաստեղծութիւնները, չընչին բացառութեամբ, շտափում են վերակառուցման եւ հնգամյակի թեմատիկան: Այստեղ յերզվում են մեր հսկա կառուցումները, հարվածաշունթիւնը, սոցիոքումը, սոցիալիզմ կառուցող աշխատավորութեան ենտուղիւղումը, կոլիտող շինարարութիւնը եւ այլն: Թրոխտ, հուզող եւ վողերող շեշտով են հնչում այս ժողովածուին մասնակցող բանաստեղծների յերզերը: Ընկերներն անել եւ ածում են մեր ժամանակաշրջանի հետ: Այսպիսի առ, այսպիսի նվաճումներ կարելի յեր կատարել միմիայն պրոլետարիատի զիկատատւրայի շնորհիւ: Մենք այդ տեսնում ենք հենց ժողովածուի մեջ զետեղված սկսնակ գրողների ստեղծագործութիւններէ: մեջ, վորոնք. Թեպետ իրենց ստեղծագործական թափով, գրելու տեխնիկայով եւ գեղարվեստական ձևավորումով անբավարար են զեռ, սակայն նկատի ունենալով այն հանգամանքը: վոր այդ գրողներն ինքնուրույն, սեփական ուժերով եւ կարճ ժամանակամիջոցում են ձեռք բերել այդ ամենը, անը չափազանց զգալի յի դասնում:

Ժողովածուն սկսվում եւ ժողովրդական բանաստեղծ Հ. Հակոբյանի բժայլիկ եւ Շիրկանալըս պոեմով, վորի մեջ մեծ վողերութեամբ ներբողվում եւ խորհրդային հարվածային շինարարութիւնը՝ մեր յերկրի անջրդի վայրերից մեկում: Պոեմն ունի ստեղծագործական մեծ պափոս, նկարագրում եւ աշխատանքների բայլիկյան թափը եւ պայքարը տարերքի դեմ, նրան սոցիալիստական շինարարութեան թափերին կպատակեցնելու համար: Հակոբյանը, բժայլիկ եւ շիրկանալըս պոեմայում եւ իր յետ-հոկտեմբերյան, համարյա, բոլոր ստեղծագործութիւնների մեջ արձագանգում եւ այստրվա սոցիալիստական շինարարութեանը եւ տալիս եւ գեղարվեստական տեսակետից որինակելի կտորներ: Հակոբ Հակոբյանի ստեղծագործական ուղին միշտ յեղել եւ բանվոր դասակարգի հետ, նրա ստեղծագործական ամբողջ աշխատանքը, տասնյակ տարիների ընթացքում, այդ եւ ապացուցում:

ժողովածուի մեջ տեղ բռնող մյուս բուրյր պոետներն իրենց ստեղծագործական շնորհքի, մեթոդի, իդեոլոգիայի, գրելու տեխնիկայի, գրելու արվեստի տեսականացի, անշուշտ նվաճումներ ունեն: Անթուրգիայի մեջ ներկայացված բուրյր պոետները, չնչին բացասությամբ, յերգում են սոցիալիստական շինարարության այսօրը, տալիս են այնպիսի պատկերներ, հույզեր և ապրումներ, վորոնք համարում են և վորդորում մասսաներին սոցիալիստական շինարարության վերելքի հսկա թափերով: Կոմունիստական, հեղափոխական աշխարհայացքով հագեցած, մեր պոետները, չնչին բացասությամբ, արձագանգում են մեր իրականությանը, մեր շինարարության գանազան յերեւոյթներին. նրանց ստեղծագործությունները մեղ յերևում և մեծ ձգտում՝ վերջ դնել իրենց յեամենացությանը, բարձրացնել պոետական տեխնիկան, տիրապետել արվեստի բարձրունքներին, պայքարելով դժվարություններին դեմ (Աղ. Վարդանյան, Գրիգ. Վեսպեր, Գ. Պալաթ, Վ. Միմոնյան Դուրբանյան, և այլք):

Անթուրգիայի մեջ ներկայացված ստեղծագործություններից յերևում և, վոր մեր պոետները (ի հարկն վոչ բուրյրը) ձգտում են մշակել այնպիսի վոն, վորը հնարափորություն ստեղծի մոտեցնել պոեզիան միլիոնավոր մասսաներին:

Զի կարելի ասել, ի հարկն, վոր մեր պոետները հասել են իրենց ստեղծագործության փայլի գագաթնակետին, վոր նրանք պակասություններ չունեն: Պակասությունները չափազանց շատ են, սակայն այդ պակասություններին դեմ արդեն ծավալուն պայքար և մղվում գրական կազմակերպություններին կողմից, Կենտկոմի պատմական վորոշումից հետո:

Մեր պոետներից մի քանիսը դեռ ևս իրենց միտքը, դասցումները և ստեղծագործական կարողություններն ամբողջովին չեն կարողանում ուղղել դեպի այն կողմը, ուր հարկավոր և (Պահարե, Գալճյան, Հո. Պողոսյան): Նրանք, հեռու յեն թոււմ, վորոշ զիստանցիայով, սոցիալիստական շինարարության այսօրից: Մի քանի պոետներ դեռ չեն կարողանում իրենց ստեղծագործություններին գեղարվեստական այնպիսի աջողված ձևավորում տալ, վոր, գողափարի և արվեստի տեսակետից, ապրումներ ստեղծեն ընթերցողներին մեղ (Աղասի Վարդանյան, Դուրբանյան, Գրիգ.): Մեր պոետներից մի քանիսը դեռ չեն ազատվել սխեմատիզմի մնացորդներից, ստեղծագործությունը յերեսանց գեղեցկացնելու, իսկ ներքուստ բովանդակազուրկ անելու սովորու-

թյունից (Պալատ, Ազարար և այլն)։ Պոետներից շատերը չեն ախրապահուում լեզվին, նյութին, կարծած են մեր կանկրեա իրականությանից և ընկնում են թյուրիմացությունների մեջ (Հո. Պողոսյան և այլք)։ Այս բոլոր գծավարությունների գեմ տվելի աջող են պայքարում յերիտասարդ պոետները (Ազարար, Բայանդուր, Կորյուն), վորոնք իրենց ստեղծագործական աշխատանքների բնագավառում գանդաղ, բայց համառորեն առաջ են շարժում։ Առաջ են շարժվում այնպեա, վոր կարելի չի համեմատել և իրար հակադրել յերեկվա և այսօրվա նախն պոետին։ Մրանց պահասում և նախնպեա և լեզուն, գրելու բարձր տեխնիկան անցյալի պոետական կլասիկ հարստությունների ուսումնասիրությունը։

Անթուրգիայում ներկայացված են նաև սկանակ գրողները (Մուրվալյան, Գորոյան, Բասրակ Հայկ, Սե-Քարեցի)։ Պեաք և շեշտել, վոր սրանց մեջ մեծ և գրելու, սովորելու աննշը։ Սակայն սրանք դուրի են որիննացիրայից և չգիտեն այն ուղիները, վորոնցով իրենք պետք և առաջ շարժվին։ Մեր քննադատությունը, գծրախտարար, վոչինչ չի ասում և չի ուզում ասել սրանց մասին։ Մեր քննադատությունն ուղիներ չի ցույց տալիս սկանակ գրողներին, վորոնք դեռ նոր-նոր են ձևակերպվում և վորոնք, անկասկած, առաջադիմում են իրենց ստեղծագործությունների մեջ։

Այս «Անթուրգիա»-ն մեր խորհրդային գրականության նվաճումների խոշորագույն արդասիքն է. նա լենինյան ազգային քաղաքականության ճշգրիտ կիրարման հետևանքն է. նա մեր առաջ տարվա կուլտուրական նվաճումն է և խորհրդային Վրաստանում։ Մեր պոեզիան կհաղթահարի իր առաջ ծառայած զրգավարությունները։ Համկոմկուսի Կենտկոմի ազրիլի 23 ի վորոշումը մեծ հնարավորություններ է ստեղծում գրա համար։ Մեր պոեզիան և պոետները կարող են հիմնովին վերակառուցել իրենց աշխատանքները և քայլել սոցիալիստական շինարարության այսօրի հետ։ Այդ պետք է անել, յեթե նրանք չեն ուզում յեռ մնալ կյանքից և սոցիալիստական շինարարությունից։

Ներկայացնելով մեր այս համեաա ժողովածուն, հուսով ենք, վոր քննադատությունը կանի իր շահավետ գիտողությունները, սգնելով մեր պոետներին հարթելու այն գծավորին ուղին, վորով ընթանում են նրանք։

(Ժողովրդական բանաստեղծ)

Հակ. Հակոբյանը ծնվել է 1868 թվին Գանձակում, աշխատավորական ըն-
տանիցում, Մովսիսի և ծխական դպրոցում, ապա մտել է գիմնազիա, բայց չի
ավարտել: Ազգել է Բաղվում բանվորական շրջանում, ապա անդափոխվել է
Թիֆլիս պաշտոնով (հաշվապահ):

Գրական գործունեությունը սկսել է 1893 թ.: Բանաստեղծությունները
առաջին ժողովածուն լույս է տեսել 1899 թ., ապա հրատարակվել են «Նոր առա-
ջուս» պոեմը և բանաստեղծությունները լրիվ ժողովածուն: Ծարձրագյանացումից
հետո Հայաստանի Պետրոսի հրատարակությունում հրատարակվել է բանաստեղ-
ծությունները I հատորը (չբեկ հրատարակություն): Այնուհետև հրատարակվել
են «Բայրեթի և Շիր-կանայր», «Լենինգրադյան պոեմ», «Հազափոխական բեմ»
և մի շարք մասնայական հրատարակություններ:

Հրատարակվել են սուտերեն, վրացերեն և թուրքերեն ժողովածուներ բա-
նաստեղծի գրվածքներից:

Հակոբյանը հայտնի չէ նաև իբրև Քորգմանիչ Ալա-նեզրիի «Աշխատանքի
յերգերի»:

Անդրեյովկայի պրոլետարիատը շքեղ կերպով առնեց Հ. Հակոբյանի գր-
գործունեության 30-ամյա հարեյանը, առյուծ նրան ժողովրդական բանաստեղ-
ծի» կոչումը:

ԲԱՅԼՇԵՎԻԿ Ե ԺԻՐ-ԿԱՆԱԼԸ

(Նախերգանք)

Յեկեղ եմ...

Յեկեղ եմ, վոր մի շնչում յերգեմ յերգե այն գիլ-հնչյուն,
Վոր ձուլեցին պոյեաներդ յոթնարյուր յոթ որվա միջում:

Յեկեղ եմ, վոր վողջուհեմ այն վայրերին քո սիրասուն,
Ուր դարերով յերբեմն միայն ծղրիղներն էին խոսում...

Յեկեղ եմ...

Յեկեղ եմ համբույր ապու այն յերաշտած կոշտ հողերիդ,
Վորոնց միջից առատորեն կաթ ու մեղր է այսոր հոսում:
Դհու, Շիր-կանայ, վոր հազարանց քրտինքների միջից բարբ,
Նրանց քրտինք գետեր շինած դարձար խորհուրդն աշխատանքի,
Դհու, վոր հազար հազարների քուլնգները յերգը լսած՝
Առատության հիմքը շուրթիդ հիմք ես գնում մի նոր կյանքի՝
Մեծ վողջույնի և հրճվանքի յերգն եմ բերում քո դաշտերին
Յեզ հիացմունք բոլոր ազգի, բոլոր յերկրի պոյեաներին:

Բայլընիկ ե Շիր-Կանալը—մի ամզահա հեքյաթային,
 Շուրթը նրա ջուր ե խմում պզզ ակունքիցն Արփաշայի.
 Կլուխը հազթ թաղել ե խոր կանաչազույն, դուլալ գետում,
 Պոչը հետու Կապսի ծոցում, ալիքներ ե հետուն նետում:
 Մեծ ու մեծ ե Շիր-Կանալը, կամարածե, գեղեցկաթով.
 Փաթաթվել ե, վճնց ե գրկել Շիրահարթը յերկու թաթով.
 Մի խանդավառ կարոտ ունի, են ծարավը սիրած յարի,
 Վոր կարծես թե սեր ու խանդի կարտակ ե հազար տարի:
 Հույզեր ունի սրաի խորքում խորհրդավոր իր հորձանքով,
 Վողջ իրանքը դողունքի մեջ—ապրումների մի կրքում
 ծով.
 Յեզ ամենքին իր յերթի մեջ ում տեսնում ե ու
 հանաչում՝
 Խոխոջումով, լսում ես մեկ, ավետում ե՝ վողջձէյն,
 վողջձէյն...

II

Բայլընիկ ե Շիր-Կանալը... Այն վայրերը լերկ ու բարբաղ,
 Վորոնք իրենց ծնված որից այրի եյին—մերկ-անապատ՝
 Այսորից յես հագնելու յեն սիրահարոտ հարսերի պես
 Ջուք-գարդարված խառ ու կանաչ, թավիշ, մետաքս,
 դառ ու գարբար,
 Մի հմայող վոլորաւժով, արծաթափայլ գրավչությամբ
 Հիմա հետեւ հետուններն են ձգվել ցանցերն Շիր-Կանալի.
 Այնպես գրկել, այնպես ծծում հողի շուրթը ազահությամբ,
 Վոր կասես թե հողն ե տնքում պինդ համբույրից
 սիրահարի:
 Վոչ մի թիզ հող, վոչ մի ավան ե վոչ մի գլուղ
 խոշկանդ դաշտից
 Ջգում ես վոր շի տանջվելու այսուհետե բարկ յերաշտից:
 Բայլընիկ ե Շիր-Կանալը, հոգսը քաշող ամեն մարդի,
 Մեծանոցի, ներսդամիս՝ բարեկամի ու ամարդի:

Բայլշեիկ և Շիր-Կանալը... Դարու զավակ այս
հերոսին,

Մեր այս դարու հարագատին ով չի տեսել՝ թո՛ղ գա
տեսնի.

Միլիոնավոր պայթյունների, հարձակումի ականներով,
Արփաշայի ժեռ ավերինն գրո՛հ տվող ուսաներով,
Դիրքքերից—դիրքք, նվաճումներ, մի թոննելը զոզող մյուսին,
Աշխատանքի հերոսները մատի շարժով նրան ասին.—

Ուր ձեռք մեկնես՝ այնտեղ հրաշք, այնտեղ մի գյուղ
թող կանաչի,

Ուր յերեստ, ուր ել հասնես՝ մի նոր սերունդ այնտեղ աճի.

Ով ծարավ է՝ թո՛ղ հագենա, ով յարամաղ՝ թող կշտանա...
Այսպես և մեր Շիր-Կանալը, մի գյուղերցի ողու և նա

Յեկ գարդիման, և՛ սրաարուխ, և՛ լայնաշուրթ, և՛ հյուրասեր

Քեփը տեղը, յերզը բերնին, խոսքը շուրթին, լիառատ սեր:

IV

Բայլշեիկ և Շիր-Կանալը... և գյուղերը գիրկն
արած՝

Յանցել և իր արյունատար յերակներով համատարած.

Մեկը պիտի հազարների մասին հոգա—մի զեկավար—

Հազարները խանդով վառված պիտի հոգան մեկի

համար...

Հրեն Կապուր սարին կանգնած հովվականչի ձեն և

սալխ,

Թե՛ հեյ, լսեք, հրես ջրխ ձենն և գալխ, ձե՛ղ և

գալխ...

Կանգ և առել Պոլիզունը և սիրահար կույսի նման

Քրքջում և ու սպասում, վոր գան գրկեն, սիրեն իրան.

Անհամբեր և Որթաքլիսան, ըարախում և սիրտը նրա,

Յնձությունից շունչը պահած քիչ և մեռւմ ճչա, պոռա.

Յերազում և Թոփառլվան, աչքով անում Դոնախրանին,

Հասկանում և Հաջի-Նազար ու կանչ անում հարեանին:

Այսպես մեկը ձենուս մյուսին, ավետում ե հետու տեղից
 Դյուզաքյանզը՝ Քափանակին, Թոփզուղը՝ Բլխիարին.
 Այսպես մեկը ահա մյուսին ավետում ե յերկու վերստից,
 Թե զալիս ե Շիր-Կանալը—բայլշեիկը Հայաստանի:

V

Ուրիշ փահմ ու սամթ ել ունի մեր բայլշեիկ Շիր-Կանալը.
 Նա Շիր-գաշտի մեջքը գրկած Կապտի մտտից, ինչպես նալը,
 Ջրընկեցով նորից պիտի թափվի ծոցը Արփաչայի,
 Վոր պաշարի միջից խլի ուժը հեղրո-Ֆրիկացիայի:
 Յերգիշներից վճր մեծն եր այն, վոր յերգել ե ուժի մասին,
 Շիր-Կանալը փրփուր խտտով շեր-առուծ ե, բաշը՝ լուսին.
 Լույս թեերի փաղարշանքով պիտի ցանցի վողջ դյուզերին
 Յեվ դինամոն կայծակ-փնջով այրի նիրճը մութ հյուզերի.
 Պրտի տեսնեն, վոր լուսաշաղ աստղները ելեքարոնի
 Միտք ե ցնցում, գյուզին ասում, վոր անելիք ինքն ել ունի.
 Շիր-Կանալը շիրի նման հոնգացող մի պատանի—
 Ալիքները փրփուր խտտով լույս ապագան Հայաստանի:

VI

Մեր բայլշեիկ Շիր-Կանալը ուրիշ փահմ ու սամթ ել ունի.
 Զիաւարի սանձը ձեռքին հսկա ուժով ելեքարոնի
 Պրտի շարժի ու փոթորիկի դործարաններ ու Ֆարրիկներ,
 Ջրաղացներ, սպոցարան, ալիկոժի հող ու ցանքեր:
 Այն յերկիրը, վոր դարերով քարացել եր ու ցամաքել՝
 Այսորից յետ պիտի յերգի աշխատանքի հզոր յերգեր:
 Շամ ե լացել համր լացով Շիրակը իր դարդի մասին,
 Իսկ այսորից նա լի թոքով թող ամենից բարձր խոսի:
 Շամ ե տանջվել ու տոկացել անարագատ մարդոց ձեռքին,
 Իսկ այսորից թող նվաճի ու տիրանա իր նոր կյանքին:
 Ու կտանջվեր նա ել նորից, թե չծնվեր հազիթ պատանին,
 Թե չհասներ Շիր-Կանալը—բայլշեիկը Հայաստանի:

(Վ. Ե Ր Չ Ա Ր Ա Ն)

Մատաղ լինեմ յես այն որին, մատաղ լինեմ յես
այն ժամին,

Յերբ ինձ նորից կըվիճակվի այցի դալու Շիր-Կանալին.
Տեսա նրա յերկունքը յես, պեղումները տարի տաջ,
Այժմ նրա բազ ու բազին, արտն ու հանդը, ծառ ու կանաչ:
Վիլլանների թավուտ անտառ, ծառուղիներ-ծաղկանոցներ,
Վորոնց բույրից կըզգաս նորից ջահելություն հասակս ծեր.
Յե՛վ գիշերը հազարայնա տարածելով լույսի փշեր՝
Ինձ կերևա հետու տեղից մի աստղազարդ հեքյաթ գիշեր.
Յե՛վ կըսուլեն ֆարբիկները գուգոկները ուրախ կանչով,
Վազմունելով դյուզ ու քաղաք ալ բոցերի հուր ճաճանչով:
Բայլշեիկ և Շիր-Կանալը՝ մեծ զավակը Հայաստանի,
Նրա վորդին ջահը ձեռքին լույսի աղբյուր մի տիտանի:

1924, Հոկտեմբեր

Ազ. Վարդանյանը ծնվել է 1891 թ. Անիճնակում, արհեստագործի ընտանիքում։ Ավարտել է տեղական տանարական գաղտցը, ապա Անիճնակի համալսարանը։ 1911 թվին հրատարակել է «Լուսաբացի ծագիկներ» արձակ պոեմների փոքրիկ ժողովածուն։

Վոտանագործներն ու արձակ պոեմները տպագրվել են զանազան պարբերականներում։ Առանձին զրբերով լույս են տեսել «Զոհեր» ժողովածուն, «Ազա-Ղույժա» պոեմն է Ա. Բյուկի «Տասներկուսու» թարգմանությունը։

ԲԱՅԼԵՆՎԻԿՅԱՆ ՎՈՂՋՈՒՅՆ

(Խորհրդային Վրաստանի մեծ սասնամյակից)

Հ Ա Տ Վ Ա Ծ Ն Ե Ր

I

...Բերկրանքի, բերքի, բյուր յերգի յերկիր,
 Բայլշեփիկյան շերմ սրտաբուռլիս վողջույն
 Բո լուսե տոնին պայծառ, վոսկեգիր,
 Հաղթանակներիդ հզոր, հարաճուն,
 Բերրի ու բեղուն բերքի նոր յերկիր!

II

Ուզում եմ պանել խոսքն ամենապարզ,
 Պայքարի, սիրո խոսքը մտերիմ
 Ու քեզ նվիրել, քեզ, արեվազարս
 Յերկիր Վրաստան, ու այդ խոսքը պարզ
 Ընկերն ե, և դու անգին ընկերն իմ!

III

Ծաղկի, ծաղկունքի յերկիր դու պայծառ,
 Մեր մեծ պայքարի աննկուն ռազմիկ,
 Ինչքան հուժկու յես կորովով քո վառ,
 Այնքան նուրբ, նարին, վորպես մի հասմիկ,
 Վորպես հեքյաթի վոսկեթերթ մի ծառ!

IV

Պ՞վ եր, վոր տեսավ ու չտերեց քեզ,
 Բայլշեփիկներիդ աննկուն, անպարտ,
 Բո մարտիկներին միշտ աշխույժ ու վեռ,

Բարձունքները քո՝ հզոր ու հպարտ,
Ջան, արեւի յերկիր, բարեւի, վողջույն քեզ!

V

Հեքյաթներ ունես, յեզենդ ու վերնուշ,
Մեծ յերդիչների արեւուս յերգեր,
Բայց այդ ամենից ավելի անուշ,
Ավելի թովիչ առորյա ունես,
Կառուցումների բարձրացող յերկիր!

VI

Առորյա ունես թովիչ, բայց տենդուս,
Վերելցի անդուսպ թութչք դեպի վեր,
Յեւ վոշի կա դես, և թանձր և ու տոթ,
Բայց միայն այդպես դրոնն անվեհեր
Մեզ կտա վերջին հաղթանակը մտա...

VII

Բայլեւիկների ջոկատ ես տվել,
Պողպատե մարդկանց մի սերունդ արի,
Նրանք սիրել են կյանքից առավել
Գրոհը բմբոսս մեծ պայքարների,
Վորոնց բովի մեջ Ստալինն է սնվել,
Մեծ գինակիցը Մեծ Ղեկավարի!

VIII

Բերկրանքի, բերքի, բյուր յերգի յերկիր,
Բայլեւիկյան ջերմ, բոցավառ վողջույն,
Քո տասնամյակին պայծառ, վոսկեզիր,
Հաղթանակներիդ հզոր, հարածուն,
Վերելցիդ անդուսպ՝ նորից բյուր վողջույն!

ՄԻԱՅՆ ՀԻՄԱ

(Խորհրդային Հայաստանին)

Ա.

Տեսա նորից յես քեզ, ընկեր,
իմ բարեկամը վաղեմի,
Մեր դաշտերի համեստ ու հեզ
մանուշակի նման ես մի,
Կամ թե դանդուր ու արեվխաշ
վազքով տարված աշխուժ մանկան,
Յեզ մզ ասեց, թե դու յես հին
յերկիրն անհայտ նայիրական:

Յեզեւ ե, թե չի եւ յեզեւ
եզպես յերկիր յերազների,
Ո՞վ ե տեսել, մզ ե լսել,
առում են լսի Արազն արի.
Իսկ յես հաստատս դիտեմ, վոր դու
յերեկ կայիր հուր ու մոխիր
Յեզ այդ մահվան մառ որերից
վոչինչ, վոչինչ դու չթողիր:

Վոչ, դու են չես, յերազ չկա,
Մեր այսորվա յերկիրն ես դու,
Անցածն անցել, թնչ ես անում
յեզ Նայիրի, յեզ Ուրարտու,
Վոչ, դու մի նոր առու յես ժիր,
կարկաշահոս ջրով վճիտ
Ու մեր անող գյուղերի մեջ
նորակառույց ու լույս խրճիթ...

Մանուկ ես դեռ ու մանկան պես
սիրում են քեզ դուրգուրանքով,
Ու մեր նման սիրում են քեզ,
քո հողը սե հալալ բերքով.
Յեզ ինչ՞եւ եւ քեզ չսիրեն
մասսաներիդ շարքերն անահ,

Յերբ դու նրանց մի նոր յերկիր,
մոտ, մտերիմ միայն հիմա:

Փորբ ես, այն, վորպես սարի
կանաչ լանջին փռված մի գյուղ.
Կամ թաղիքն գլխարկը հենց
հովիթներիդ խանձված ու թուխ.
Յե՛վ ի՛նչ արած, եղպես ես դու,
փողոցներդ փոշի ու նեղ,
Դու յլով հաղիվ ջուր ես ցանու՛մ
չոգ որերին՝ կիզիչ ու նեխ:

Մի փոքր այգի, մի փոքրիկ տուն,
մի ծառուղի ու յերկինք ջլինջ,
Հնավից նայես լճի փիրուզ
մի թաս ես դու, յե՛վ ել վոջինչ.
Յերեկոներ ունես վոսկի,
ուրիշ վոսկի չունես քեզ մոտ,
Յե՛վ սե՛վ սաթի գիշերներ լուս,
խաղաղ ու խոր՝ մինչ առավոտ:

Բայց ինչքան ու՛յժ, ինչքան հմայք
ունես, յերկիր մեր նորոգված,
Ինչքան պայծառ ջրեր կան հորդ
կանաչներում քո բազմաբաց,
Յե՛վ ուղիներ փռված չորս կողմ,
նոր ուղիներ բացված գիտե՛մ,
Ու գրոշներ հազթանակի,
կարմիր ու վառ, արևի դե՛մ:

Յե՛վ ընկերներ ունես սիրած,
վորոնց դու ել սիրված ընկեր,
Քե՛զ մտերիմ աշխատանքի
ու պայքարի մեծ բանակներ.
Խոսում ես, ե՛յ, քաղաքներից,
քո գյուղերից, փոշի ու մութ
Աշխարհի հետ, քաղաքների
մեծ ու հսկա, հեռու ու մոտ:

ՄԻԱՅՆ ՀԻՄՆ

(Խորհրդային Հայաստանին)

Ա.

Տեսա նորից յես քեզ, ընկեր,
իմ բարեկամը վաղեմի,
Մեր դաշտերի համեստ ու հեզ
մանուշակի նման ես մի,
Կամ թի գանգուր ու արեվխաշ
վազքով տարված աշխուժ մանկան,
Յեզ մզ տակց, թի դու յես հին
յերկիրն անհայտ նայիրական:

Յեզել ե, թե չի ել յեզել
եզպես յերկիր յերազների,
Ո՞վ ե տեսել, մզ ե լսել,
ատում են լոկ Արազն արի-
Իսկ յես հաստատ պիտեմ, վոր դու
յերեկ կայիր հուր ու մոխիր
Յեզ այդ մահվան մառ որերից
վոչինչ, վոչինչ դու չթողիր:

Վոչ, դու հն չես, յերազ չկա,
մեր այսորվա յերկիրն ես դու,
Անցածն անցել, թնչ ես անում
յեզ նայիրի, յեզ Ուրարտու,
Վոչ, դու մի նոր ատու յես ժիր,
կարկաչահոս ջրով վճիտ
Ու մեր անող գյուղերի մեջ
նորակառույց ու լույս խրճիթ...

Մանուկ ես դեռ ու մանկան պես
սիրում են քեզ գուրգուրանքով,
Ու մօր նման սիրում են քեզ,
քո հողը սև հալալ բնրքով.
Յեզ ինչ՞ու ել քեզ չսիրեն
մասսաներիդ շարքերն անտն,

Յերբ դու նրանց մի նոր յերկիր,
մտա, մտերիմ միայն հիմա:

Փոքր ես, այն, վորպես սարի
կանաչ լանջին փռված մի դյուզ-
կամ թաղիքի գլխարկը հենց
հովիթներիդ խանձված ու թուխ.
Յե՛վ ի՛նչ արած, եղպես ես դու,
փողոցներդ փոշի ու նեղ,
Դույլով հազիվ ջուր ես ցանում
չոգ սրերին՝ կիզիչ ու նեխ:

Մի փոքր այգի, մի փոքրիկ տուն,
մի ծառուղի ու յերկինք ջինջ,
Հեռվից նայես լճի փիրուզ
մի թաս ես դու, յե՛վ ել վոչինչ.
Յերեկոններ ունես վոսկի,
ուրիշ վոսկի չունես քեզ մտա,
Յե՛վ սե՛վ սաթի գիշերներ լուռ,
խաղաղ ու խոր՝ մինչ առավոտ:

Բայց ինչքան ույժ, ինչքան հմայք
ունես, յերկիր մեր նորոգված,
Ինչքան պայծառ ջրեր կան հորդ
կանաչներում քո բազմաբաց,
Յե՛վ ուղիներ փռված չորս կողմ,
նոր ուղիներ բացված գիտեմ,
Ու գրոշներ հաղթանակի,
կարմիր ու վառ, արևի դեմ:

Յե՛վ ընկերներ ունես սիրած,
վորոնց դու ել սիրված ընկեր,
Քեզ մտերիմ աշխատանքի
ու պայքարի մեծ բանակներ.
Պոսում ես, հյ, քաղաքներից,
քո դյուզերից, փոշի ու մութ
Աշխարհի հետ, քաղաքների
մեծ ու հսկա, հեռու ու մտա:

Ծագիկ ես դու, ծագիկ մի արա,
ծագկած այդի, գեղձ ու ծիրան,
Լուսազբյուրի յեղնիկն անուշ,
աղջիկը պարզ ծագկեիրան.
Բացվել ես դու պայծառ, նարին,
վարպես ծագկած խնձորենին,
Ու չես հիշում յերաշան անցած,
խորշակահար ցավերդ հին:

Փոքր ես, անուշ, ես առավոտ
միայն կանչեց շշակդ զիւ,
Նոր տեքստիլիդ, դավադներիդ
շարքերը նոր ու նորածիւ...
Նոր ես ծագիկ վարպես յերկիր,
նոր ես բացվել, բոյ ես քաշում,
Յեզ տես ինչքան նվաճումներ
աշխատանքի քս նոր հաշվում:

Հինը չկա ու չի լինի,
հինն անցավ անվերադարձ,
ՆՈՐՆ ե վոր կա, ՆՈՐՆ ե ինչ կա,
ՆՈՐՆ ե այսոր համատարած.
Հնից մենակ սե-սե հուշեր,
թող մոռացվի վերջին հուշն ել,
ՆՈՐՆ ե միայն ե կյանքը մեր,
և կամքը մեր, և մեր ուժն ել:

Փոքր ես, բայց քո հզոր սրտին,
հրով ուրիշ լուսավառված,
Կրճքիդ ջահել ել չի համի
ահաբեկող վոչ մի հարված...
Ջան, հազարան բլբուլ չկա,
բայց դու հիմա հրե թռչուն,
Վասկեղնող թեվերդ ուղղած
Դեպի նոր կյանք, նոր, հաբանուն!

Տեսա նորից յես քեզ, ընկեր,
մեզ մտերիմ ու բարեկամ,
Այո, ուրիշ, ուրիշ ես դու,
դու հինը չես հազար անգամ.
Յե՛կ Ինչպես Զերմ քեզ չսիրեն,
քո հրեզեն այսօրն անմահ,
Յերբ դու պայծառ, մեզ հետ ժպտուն
ու հարազատ ՄԻԱՅՆ ՀԻՄԱ:

Բ.

Նորից տեսա յես քեզ, յերկիր,
մեծ կառուցման տենդով տարված,
Տեսա շենքերդ բարձրացող-
չորս կողմ ասես ուրախ շարված
Մի տոնական դորատեսի,
դրոշներով վառ ու յերահ,
Տուֆի շեկլիկ ու վարդազույն
ժպտոն աշխույժ դեմքիդ վրա:

Զեղած, չերզված թափ ու յեռանդ
ամենուրեք, ամեն գործում,
Ինչպես փռված խիճն ու խխալարն
ամեն քայլիդ նոր փողոցում,
Վոր խշշում են վտաքերիդ տակ
ենքան անուշ մի թովչանքով,
Բայլ շեկլիկյան յեռանդն անհուն,
ձգտումների թափը անհաս:

Ինչքան խեղճ ե; վողորմելի
նորի կողքին հինը քանզվող,
Հինն ենքան դորշ ու զլզլված,
հինը փշրանք, փռշի ու հող.
Նախանձեցի վարպետներիդ
հզոր բազկին, վոր անխնա
Ու ենքան խոր ասելու թյամբ
հինն են քանդում, փշրում անահ:

Ու թող փշրեն, ու թող անհետ
վաչնչանա հինն ատելի,
Մերք մասսային սեղ կյանքից սեղ
մահն էր քաղցր ու ասնելի:

Թող խորատկեն հինը՝ շղթա,
հինը՝ արյուն, հինը՝ ավեր,
Մերք գիշատենչ դասակարգի
մարակի ասկ կծվառողի

Ու կծխար սուր ցածերից,
խոր խոցերից սիրաբ յերկրից,
Մերք աղբուկի ուժն էր իշխող,
բուսնցքը ժեռ, ճշոցը բերա:

Ու թող փշրեն, խփեն ուժգին,
հնից վաչինչ թող չմտա,
Թող փռու հետ քամուն արժի
խարխուլն ու հինն էլ անխնա...

Տեսա նորից յես քեզ, յերկիր,
յեղ ինչքան մտա քեզ սրեցի,
Նորը հասնող, նորը ծաղկուն,
ենքան անհուն հինն ատելի,
Վարը անհայտ ցափի նման
կրճքից խորքում զես կնվա,
Կարձես մի կալձ անխեղի մեջ,
փոփած տեղ-տեղ մարմնից վրա...

Մերկիր պայծառ, վերաշինվող,
մի քիչ հոյարա, բայց միշտ խահմ,
Քեզ թնչ յերկր, յերբ ինքդ յերդ
ու կասուցման մի ջերմ պոչիմ...

Ամեն մուրճից մի դարկն հնչեց,
վարպետ մի հանդ թովիչ ու պարզ,
Մերկիր յերդի, հասած բերքի
արտերի մեջ արեգավարս...

Անցան արնատ, դասն որերի
ՅՆՐԳԵԼԴ լաց ու մորմաքում,

Վե՛ր՝Քե՛ր՝ չունես անբուժելի,
խոցեր չունես սրտիդ խորքում.
Մեռնողների համար միայն
դու մինչ այսօր «կանթեղակիր»,
Իսկ մեզ համար մեծ պայքարի
ու կառուցման հզոր յերկիր՝

Եզպես տեսա յես քեզ, ընկեր,
առանամյակիդ նախորդակին,
Տեսա ինչպես լուսադրուրից
վտակերան ազջիկ ու կին,
Ջահել աղերք, առույզ, զվարթ,
զնում եյին ճամբեքով նոր
Զափողներիդ շշակների
կանչով աարվամ՝ աշխույժ ու խոր:

Քայլում եյին դեպի Տեկստիլ,
Խիմկումբինատ, Քանաքեռզես,
Դեպի բանֆակ ու լիկկայան
հանդից, դաշտից արեվակեզ՝
Քայլում եյին բանակներով,
միխոնների անհուն թափով
Հազթանակի կամքով հուժկու
զոտեպնդված ու շտապով:

Եզպես ես դու՝ աճող ու լույս,
թեպես չորս կողմ փողի ու խիճ,
Դու, վար յերեկ ընկած եյիր
մերկ, արորված ձեռքով անխիղճ,
Եզպես ես դու, այժ, ուրիշ,
ուրիշ ե քո այսօրն անմահ,
Յերկիր պայծառ, մոտ մտերիմ
ու հարազատ միայն հիմա...

Դաշնակիրգմի սոսկուճեքից՝
մոխիրներից, քաղցից, սովից
Ազդամիջյան սեվ ջարդերի
հրդհներից, արյան ծովից

Յեղնաց յերկիր, վառքի կանդնած
ընկեր, ազրեր, ջան բարեկամ,
Բարսօլ, բարսօլ, աջոզություն
բերքիդ, հերկիդ հազար անգամ...

Տեսա նորից յես քեզ, յերկիր,
փոփած վորպես բերքի մի արտ,
Մազկած այգի, բացփած կանաչ,
գործարան մեծ ու նորավարտ,
Արեվելքի շեմքին կանդնած
սոցիալիզմի դու անասիկ
Ամբոց ու ջահ, լուսեղեն տառզ,
դու հրեղեն հրաշք-խոչուն,
Հաղթանակի գրոշներիդ
բայլշեղիկյան վոզմուն, վոզմուն:

Յերեփան—Թիֆլիս
1927—1930 թ.

ՔԱՂԱՔՆ ԱՅԴ ՈՒՐԻԾ

Անվերջ հոգմերի, քամիների մեջ
Փայելի և Բազումն, քաղաքն այդ ուրիշ,
Յնկ սև և ախարան, ինքը հուր անշեջ,
Մասյլ և ու սև քաղաքն այդ ուրիշ:

Վիշկաններ սև-սև անտառներից խիտ,
Արյան սև հորձանք ու սև սիրտ ուրիշ...
Գորշ տեսքը նրա մաշոււմ և հոգիդ
Ու թողում և քեզ քաղաքն այդ ուրիշ:

Լերկ բլուրներին հենվելի և հոգնած
Ու ծովն և դիտում հայացքով ուրիշ,
Յնկ դալյանների ծխով մշուշված
Ասես խորհում և քաղաքն այդ ուրիշ:

Բայց դալյան չկա, գործարանների
Միտնելու յգներն են թանձրությամբ ուրիշ.
Ի՞նչ վազուց մարած ձեր մզկիթների
Սև խանդն և փակլ քաղաքն այդ ուրիշ:

Գորշ և, անախորժ, մշուշ ու փոշի,
Յները ներս ևս մանում քաղաքն այդ ուրիշ.
Բայց մի մտակիր, դգա դարկն ույժի,
Ու տես, թե ինչքան հմայք կա ուրիշ...

Յնկ անհուն, անհայտ հորդ ակունքներից
Բանկվող հրե տվյուն կա ուրիշ,
Պտթկումներ հորը, վորոնց խորքերից
Աշխարհ և ցնցում քաղաքն այդ ուրիշ:

Խենթ ու խելազար խաղեր ունի նա,
Յները հրդեհներից անուլի, ուրիշ,
Կարմրում և վողջ, ասես թե հինա
Դնում և ուրախ քաղաքն այդ ուրիշ:

Հինած, թնչ հինա, ավելի բորբոք
Աշխարհում չկան հրդեհներ ուրիշ.

Միայն նա ունի և ուրիշ վոչ վաք
Քասան այդ հրե, քաղաքն այդ ուրիշ:

Բայց ահա մտլլի հրդեհը չկա,
Շատրվանն այրվոյց էլ նա չե, ուրիշ
Հրեր և վառում, հնոցներ հսկա,
Բովեր ու քուրա, քաղաքն այդ ուրիշ:

Յեզ հազար-հազար բաղուկներ պողպատ
Կաշվե գոգնոցներ ու մուրճեր ուրիշ-
Շշակներ հնչուն, զարկեր անընդհատ
Գործի յև գնում քաղաքն այդ ուրիշ:

Քանդում է, փշրում ինչ հին է, խարխուլ,
Ինչ հարազատ չե ու խորթ է, ուրիշ,
Մեռնոց կյանքի գեմ անողսք ու խուլ
Նորը վախփայոց քաղաքն այդ ուրիշ:

Մոռացված. բայց կա գեռ տաճարն հնի,
Անցած դարերի տարուշանն ուրիշ.
Յեզ գեռ ուղակրի քարվաններ ունի
«Սարունչինկայի» քաղաքն այդ ուրիշ:

Յերկու գեմք ունի, յերկու ույժ այսոր,
Բայց մեկ է, միակ քաղաքն այդ ուրիշ.
Անցածն անդոր է, նորըն և հզոր,
Հրաշքը նորն է, նոր ույժն է ուրիշ:

Կա այդ քաղաքում և մի վոսկե ափ՝
Վոսկե լույսերի մի թովչանք ուրիշ.
Գողմանք կա, կարծես, անհայտ ու անչափ
Յերբ յերպում է քաղաքն այդ ուրիշ:

Յերազի նման, բայց խոր ու անմար
Մի միաք է պայծառ գիշերով ուրիշ.
Լուսեղեն մի տենչ պայքարի համար,
Վոր վառել է լուռ քաղաքն այդ ուրիշ:

Այդպես և Բաղուն՝ սե ու յերփնեբանոց,
Վոնց նավթալճի մեռաբոր ուրիշ.

Մե գրախնարի մեջ և սիրո բերկերանք,
Յեղ յերազ ունի քաղաքն այդ ուրիշ:

Անցյալում զազիր սոսկումների վայր՝
Ազգամիջյան սե ջարդերը լպիրշ:
Հիմա ամենին հարազատ մի մայր —
Բույսը ազգերի քաղաքն այդ ուրիշ:

Անուն կարտավ իր կրճաբուս անուն՝
Յեղ վառ վրեժի ցատուսով ուրիշ,
Թագել և նա մի ցավի հուր անման՝
Շանամյանի բորբ քաղաքն այդ ուրիշ:

Յեղ գիտե հաստատ՝ ինչպես շերտից նոր
Ամենի խփող շատրվանն ուրիշ,
Յեղ հուրը անզուսպ թաղամ կրճաբուս իսր
Կլմայթիքի շուտով քաղաքն այդ ուրիշ:

Անվերջ հողմերի, քամիների մեջ
Փողիլ և Բազուն, քաղաքն այդ ուրիշ:
Կեմքը սե և, զորշ, բայց սիրաբ անշեջ
Հուր և բանկվող, գես շեղամ, ուրիշ:

Բազու — Թիֆլիս
1929 թ., մայիս

Ք. Քրիզը ծնվել է Վաղարշապատում 1693 թ., չքավոր գյուղական բնականում։ Ավարակ է և անբանի բեմական զարացր, ապա Քիֆլիտի Անիկի անվան Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի անասագիտական ֆակուլտետը, աշխատակցել է մի շարք թերթերի և հանդեսների («Դարբնոց», «Հեղեմներ», «Լուսարաց» և այլն)։

Առանձին գրքերով լույս են տեսել «Անրկաթի յերգը», «Բանաստեղծություններ», «Գայն ու գյուղացին» մանկական ներխաժը։

ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ ՖԵՂԿԱՆ

Մտազրազ, և մտայլ, և զժգո՛ւ
Բջիջից տուն զարձազ Զեղկան,
Սրախ մեջ հուզմունքի մի բուրա,
Աչքերում կրակներ հուրհրան։

Ու հիմա սենյակում իր լուռ,
Անճանկիտա շրջում և ու ծխում.
Յեզ մաքի մուրճերը անզարթում
Զարկում են, զարկում ուղեղում։

Քոնրի ամպերն են գալիս
Կուտակվում, խտանում, աճվերջ
Պատում են ճակատը խոժոռ
Ու բացում հոգսերի նոր եջ...

— Ի՞նչ ասաց Սաշկան կոմյերիտ.—
«Զաօոզը ճեղք ունի աճագին,
«Պատվերը միում և կիտատ
«Յեզ ուժ ենք տալիս բրակին».
— Ի՞նչ ասաց...

Ու ասես ձողը յերկաթի
Դեմ առա՛վ ելեքարասողոցին.
Բորբոքվեց կայծերի ֆանտան
Ու զիպով դեմի հնոցին,

Կամ թե՛ շիկացած մի յերկաթ
Ջրի ալագանը նետվեց,

Ի տրձրացա՞յ գոլորշու մի ամպ
Ու ցեխը մշուշով պատեց...
Ի՞նչ ասաց...

Մտազրագ, ե՛ մտայլ, ե՛ գծող՝
Մխում ե, ծխում ե Ֆեզ՝կան,
Արտի մեջ հուզմունքի վազրանկան,
Աչքերում կրակներ հուրճրան...

* * *

Դառնում ե, պատվում անխիբ,
Շաչում ե խոհերի մեքենան,
Մաքերի հոսանքով տարված
Բացում ե թղթեր ու մտայան,

Նայում ե պատվերին զավոզի,
Նայում ե թվերին կոնարոլ
Ու թվերը յեյնում են վտաքի,
Պատվում արագ՝ վարպես հոլ.

Ապա փոխվում են, ձգվում,
Դառնում մատոր մեքենա,
Դառնում անխիվ անհաշիվ,
Պատվում, պատվում անխնայ:

Ու դարձող անխիբների մեջ,
Ու շաչող մատորների մոտ
Տեսնում ե միլիոն ընկերներ,
Լսում ե կանչերի վորտա:

Ու ասես խոսում են նրանք,
Կանչում են նրանք, հուզվում՝
— Ե՛յ, Ֆեզ՝կա, լսում ես,
Լսում ես,

Յերկիրը չուզուն ե ուզում...

* * *

Ու փոխում ե նրա դեմ յերկիրն արձակ, լայն ու մեծ,
Ուր շաչում են, շառաչում հազար մատոր, մեքենա,

Ուր յեղնում են, բարձրանում միլիոնները գիթխարի՝
Սոցկառուցման տենդով վառ նետվում անդուլ պայքարի:

Ուր ժխորում տենդափառ, հնոցների բացի դեմ,
Գուրգու խիտ ամպերում, անիմների շերտի տակ
Նրանք պայքար են մղում հրի, ջրի, մրի դեմ,
Չուզուն, չուզուն են ձուլում, հասւմ յերկաթ անբանակ:

Իսկ գյուղերում, գյուղերում մերտկառույց բյուրավոր,
Մի նոր սերունդ է յերկը, — կոլխոպային մի բանակ,
Թափ է աղիչ հին վոշին, կեղար, մարբ գարեկոր,
Ու սանձում է նմույցն իր հրեղեն ու յերկաթե.

Ու սանձում է նմույցն իր հրեղեն ու յերկաթե
Հերոսական աչք ազան, կոլխոպային պատանին,
Չափ է ընկնում ու վարում անձայրածիր գաշան ամբողջ,
Ու իր համբին վշրտում միլիոն տատաակ խոթ ու խոչ. »

Բարձրանում են, բարձրանում մեկը՝ մեկից գիթխարի
Շենքեր վերև խոյացող, գործարաններ, կայաններ,
Սերկիրը ծառս է յեղևը, վարպետ նմույց ամեհի
Կանգնել յեպին վտաքերին և՛ ահա պիտի թռչի,

Պիտի թռչի մի նոր ափ, նորակառույց, նորաախոյ,
Մի նոր աշխարհ պայքարի, գիտության ու արվեստի,
Ուր իշխում է իմաստուն աշխատանքի թաղուհին,
Ուր վոր դանակ չի խըրում մարդը՝ մարդու թիկունքին...

Իսկ մինչ աչք՝

Պիտի կովել կատաղի

Ամեն մի սոնն յերկարի,

Նալիրի,

Քարի,

Պղնձի,

Քարածուխի համար ցաւ:

Միլիոնները ամենուր մի ազազակ սեռեն դեռ. —

«Չուզում, չուզում սվե մեզ, օվ՛նք յերկար ու պարսպս»:

Իսկ իր դավադուժ,
Չավադուժ այն մեծ,
Ուր ինքն աշխատել,
Կափել և անփերջ.

Այ մ՝
Երակ կա,
Պրտտայ,
Պրտղալ,

Այժմ՝
Նեղք կա,
Վերք կա
Մի խուլ

Ու՛

Թ՛վում և նրան,
Թ՛վում ցամազին,
Վեր ամեն մի ասն
Երակի կողքին
Կանգնել և թոնտա
Ժողիսը գեմքին
Իր դասակարգի
Անհաշտ թշնամին
Յե՛վ արյունասած
Դաշույնը ձեռքին
Չարկում և ջահել
Չավաղի կրճրին:

* * *

Դառնում և, պտավում անխօր,
Շաչում և խոհերի մեքենան,
Հոգսերի ամպերն հախուռն
Գալիս են, կուտակվում օնձայն,
Ու մարի ալիքները հուժկու,
Մեծում են ճակատար նրա.

Ուռչում ե սիրտը արեկո՞ծ,
Ուզում ե ավերից դուրս գա,
Ուզում ե դառնա հարկածք,
Կուտակվի, մեծանա, լեռնանա,
Վոր յերկիրը յերկաթ հազնի,
Յերկաթե նմույշով սրանա...

ԹՐՔՈՒՅԻ

Նուրբ նազերով, նուրբ խաղերով, վարդեա թեթե յեղնիկ,
ժողով յեկով մի թրքուհի, մի նազելի ազլիկ,
Աչքերը սե վարդեա զիշեր, խորհրդավոր ու խոր,
Սեի վրա, վառած հրեր, ասես տաղեր բոսոր ..

Յեկով խնդուն, յեկով ժպտուն հազթանակից գարձած,
Կուրծքը հպարտ, աչքը անթարթ—ասես գարուն ծաղկած,
Վարսերը ճսի, անփուշի փռած ուսերին ու մեջքին,
Շարքում եր յեղնիկի պես, յեղնիկի պես նրբին ..

Այնպես զերսոյ, այնպես շոյոզ՝ այնպես քաղցր եր խոսում,
Ձայնը այնպես նուրբ եր հնչում—ասես յերգ եր հոսում.
— Ի՛մ ընկերներ, գարձավ նա մեզ, ի՛մ յեղբայրներ անդին,
Ձեզ եմ բերում սիրտս կարմիր և ի՛մ տանջված հոգին...

Դարեր, դարեր տառապել ենք հարեմ-բանաում բլոսկիչ,
Յերազել ենք, արտասովել ենք... կարոտ ազատ խոսքի.
Ու մեր լեզվի, ու մեր մտքի, ու մեր սրտի վրա
Յեզել և մի ծանր կապանք—մի արնաներկ շլթա...

— Ի՛մ յեղբայրներ, գարձավ նա մեզ, ի՛մ ընկերներ անդին,
Ձեզ եմ բերում սիրտս կարմիր ու ի՛մ տանջված հոգին.
Լույս սրերի հրով վառված թողեք կանչեմ կրկին—
Թրքուհիներ, տանջված քույրեր, վոսքի յելեք ուժգին:

1926 թ.

Մ Ա Յ Ր Ը

Դարձել ես հաղթական կռիւց,
Յեկել ես մեկ՝ մարդ տեսնես.
Իմ քնոցքրիկ, քաջասիրտ բազկ.
Իմ յերազ, իմ մաւրազ լուսե...

Ճակատդ, աչերդ անուշ
Բեր ամուր, ամուր համբուրեմ.
Իմ նախշուն, իմ թառլուն բալա,
Սարերի շուշան, — լալա:

Ո՛ր, ինչքան զխշերներ, հոգես,
Տանջվել եմ, յերազել անքուն.
Սեղմել եմ նամակդ կրծքիս՝
Արտասովել, հառաչել թաղուն:

Դէ, պատմիր, դե, խոսիր, բալես,
Մեր կարմիր բանակից ասա.
Թող սիրաս հոգնած ու ահել
Նոր արե, առաջնա հուսա:

Եզ ի՛նչ ե, վերք ունիս թևիդ,
Թե՛թե ե, անթնաս, փոքրիկ ..
Շուտ արա, շինելդ հանի,
Քոտանան աչքերը նանի —

Վերքդ բեր համբուրեմ, բուժեմ,
Փարվեմ քեզ, դզվեմ քեզ ամուր.
Աչքերիդ արեին մեռնեմ,
Վերքիդ եզ՝ արուն ու մրմուռ...

Ասում ես, պետք է շուտ դառնաս,
Ասում ես, չես կարող մնալ.

Ո՛ր, Կարծիր ըսնակի զինձոր,
Վերափոր իմ բալա սզվոր:

Դե՛, զնա. ձեր ճամբեն խիզախ
Թոզ արև ու կանաչ լինի.
Յեզիր քաջ, համարձակ, անօթի,
Թիկունքդ՝ թշնամի չաւանի:

Ճակասոզ, աչերդ անուշ
Ինք՝ մեկ էլ, մեկ էլ համբուրեմ.
Իմ քաղցրիկ, քաջասիրտ բազի,
Իմ յերազ, իմ մուշտկ լուսե:

Հոխոխիմ Առիլյան Պոպոյանը մեզից է Քիֆուսում 1899 թ., ուսուցչի
բնասանքում Միջնակարգ կրթության սասնարայց հետ, մասնավոր է Անդրբ-
կովկասյան համալսարանի պատմա-իզգոյրանական ֆակուլտետը, գործը չի ու-
գորտում փակվելու պատճառով:

Սկսել է գրել 1917 թվից ուսուսերն լիզգով: Ունի ուսուսերն բանասանգ-
ծությաններ, գործնցից մի բանիսը տղվից էն իր մասնակիցն (գրեմս) մո-
զովածու):

Հայերն սկսել է գրել 1919 թվից: Երա բանասանգծությանները տղված
էն մեր մի բանի պարբերականներում է մոզովածուներում: Ունի նաև թարգ-
մանությաններ հայ գրականությանից, գործնը տղվից էն «Плани», «Зорка
Востока» և «На рубеже Востока»-ում: Ասանիցն գրերիսով լույս էն տեսել «Բա-
նասանգծությանների» առաջին մոզովածուն, «Մեղադրուս մանկական պոետը և
«Մերենաների լիթիլը» պոետների մոզովածուն:

ԲԱՂԱՔՈՒՄ

Այսոր քաղաքում

Վառ յիլեկարակն արշալույս,

Յեզ նարնջազույն լույսերում

Ռազիոյի ուսին զոսկիթիլ

Տրիլիոն լուրեր էն թատիլ:

Քաղաքն է սա...

Վարը խրոխտ նժույզի պես

Անհամբեր, պատրաստ արշավի,

Փնջացնում է ունդերը հակա,

Իջնելով կյանքի կրկես:

Քաղաքն է սա...

Ուր հրապարակը զոսկիլ է մայթով

Բանկոնը իր լայն մետաքսյա,

Յեզ սալահատակ փողոցներ՝

Հոսող ահարկու զեանք:

Կայարանում ժխոր...
Ու դույզ փախչող կծիկներ՝
Յերկաթուղու ճամփան հեռավոր,
Ինքն ել վիշապ երկաթե,
Համանեմ թաթերով պողպատե:

Մփացող քաղաքում,
Նոր արթնացած մանուկից ել աշխույժ,
Բրոնզեզեմ աշխատանքը թեքերն է քշում,
Ջուտ բազուկները լարում է ուժգին
Ու դարկում է մուրճը սալին:

Թնդում է հետուն անսովոր զարկից,
Դողում են նրա շուրթերը հակինթ.
Հալոցք է դառնում արեը նորից
Ու շնչովը իր, բոցավառ ու նոր,
Աստղերն է շեղում ճամփեքից սովոր:

ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

Գիշերը իր սև ծածկոցը թափիշ
Ուտերին զցած, հեռացավ շտապով
Վարպես մի պարսպած և հոգնած բժբիշ
Յավար կրկեսից, փոշոտ ճամբերով...

Փսոցոցում շշակ, ցոզաշաղ մայթեր,
Լույսի, սավերի լուս պահմտոցիկ.
Արեը կարծես վառվել և, պայթել,
Հրդեհել հետուն, ամպեր և յերկինք:

Հրդեհը գեմքին, աչքերով փայլուն,
Մի ազջիկ և նա, համետտ հազնված.
Նա ժպտա ունի շուրթի անկյունում,
Վարպես առավոտ, ցոզով թաթախված...

Գեպի գործարան քայլերով արազ
Շտապում և նա և այս առավոտ.
Նա յերակներում տենչ ունի անափ,
Միշտ աշխատելու, գործելու կարոտ:

Նա հարվածային ժիր բանվորուհի,
Առաջիններից մեկը կըլինի,
Արագ շարժումով հմուտ ձեռքերի
Թափ կտա վազքին հսկա անիվի...

Հսկա անիվին իր գործարանի՝
Մեծ թափանիվին և մեր նոր կյանքի,
Կառուցման ճամբին նա շի վարանի,
Պետք յեղած պահին, անցնել պայքարի:

Մի քայլերդ և նա մրմնջում վստահ,
Տեսող տարով աշխույժ քայլերին անփախ,
Յեզ կրունկների արտփյունին հաստատ,
Լույսով վոզողված մայթերի վրա:

Հրդեհը գեմքին, աչքերով փայլուն,
Մի ազջիկ և նա, համետտ հազնված.
Նա ժպտա ունի շուրթի անկյունում,
Վարպես առավոտ, ցոզով թաթախված:

Մ Ա Յ Ր Ը

(Նովեր փոքրիկ Կ)ժիս)

Մազկիկ են ծառերն ամենուր,
Քեզ նման, իմ փոքրիկ ժիր զարուն...
Արեն ե քեզ ժպտում կամացուկ
Ու քեզ պես թափնվում ե ծածուկ:
Աճում ես, որեցոր մեծանում,
Նոր կյանքի զարբասին մտանում.
Քայլերը քո փոքրիկ վտանքի
Հաստատ են հնչում մայթերին.
Անհամբեր աչք ճկուն մատներով
Դարբասն ես դու ծեծում անվրդով,
Հաննելով լայն շեմքին նոր կյանքի,
Ել կարոտ չեա դու իմ գրվանքի:
Նոր մայր ե քեզ աշտեղ հանդիպում,
«Հոկաներեր» են չբան անվանում.
Արևից ել նա ջերմ ե ու սիրող,
Քայլվածքը ե ուժեղ, ե հաղթող...
Յես այսօր քեզ նրան եմ հանձնում,
Իմ կայսառ, իմ փոքրիկ ժիր զարուն:

Վեսպերը (Մարտիրոս Դարայան) ծնվել է Վանում 1895 թվին, կաշեգործի ընտանիքում։ Ավարտել է հայկ. Յերամյան դպրոցը, ապա պետական ուսուցչանոցը։ Արևակ և չափածո գրվածքներով աշխատակցել է մի շարք թերթերին և հանդեսներին։ Առանձին գրքերով լույս են տեսել «Կայսրանները» և «Կենդանի» և կրակի մարդկանց հետ։ Գրվածքները։ Կտարել է թուրքական, վրացական և յեփրուպական գրականությունից թարգմանություններ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՅԻՍ

Յես բանձոր եմ—

Իմ մայրան և դա.

Յես գյուղացի յեմ—

գա մայրան և իմ.

ՎԼ. ՄԱՅԱԿՈՒԼՍԿԻ

Կրկին, կրկին գալիս ես դու,

Մայիս, պայծառ մայիս.

Մեր գաշտերին կանաչ խնդում,

Դաբնան-վարդեր տալիս:

Կրկին, կրկին յերգում ես դու.

Այստեղ, այնտեղ հեռուն.

Դու լույս, դու կանչ ուրախություն.

Դու խոսք, զնդուն առու:

Քեզ հետ մենք ել յերգում ա՛նա—

Լեցնում փողոց ու դաշտ,

Մենք ել քեզ պես մայիս զվարթ—

Գնում ենք վաշտ առ վաշտ:

Յեզ քրտնածիր, և քրտնածոր—

Շինում աշխարհը մեր,

Վոր մեր յերկիր յերկաթավոր

Ջնգա որ ու գիշեր...

Վոր հնգամյա հազիմանակից
Մեր թշնամին դողա,
Վոր մեր քարն ել ուրախ ձազկի
Յեզ արտերը շողան...

Վոր կրկին, կրկին դառնաս դու
Յեզ ժպտաս բոլորիս,
Մեր պայքարին բերես խնդուն,
Խորհրդային մայիս...

ՇԻՐԱԿԻ ԴԱՇՏԵՐՈՎ

Գնում ենք, ուրախ ենք ու ցնծում.
Գնում ենք զաշտերով Շիրակ.
Ծփում և ծով - կանաչը ցնծուն
Ու խայտում արտերի հողը տար—
Սրախ պես բարախ ու կրակ:

Գարուն և գունազեղ, հազարանագ,
Կախվել են շողերը պսակ.
Ալագյազը մայիս և յերազ,
Ալագյազը ձյունալույս պսակ—
Շողերով գիտակ տա գիտակ:

Իսկ Մասիս մի տեսիլ ազամանդ՝
Յուրում և լուրթի կապույտում.
Յուրում և ինչպես սառն ազամանդ
Ու վասփում մենաժար կապույտում—
Ամպերով նրբին՝ պսակուն:

Բայց անգութ հին հուշերն են զարթնում
Ինչպես ոձ թունազեղ ու սև,—
Մառախուղն և իջնում անհատնում
Մառախուղն—մութ գիշեր սևասև՝
Ծածկում խնդացող արև ..

Պատմում են ճառակումներ խելագար,
Նիշում Աղեաին վայրը իսկ,
Նկատում խուլական այն պաշքարն...
Յե՛վ արյուն, և ավեր խելագար,
Վոր ապրեց անմեղ ծծկերն իսկ...

Պատմում են, նիշում են՝ լճակում...
Լսում ենք ահով զեռ մեկին...
— «Բայց արդեն հերթը և... անհատնում...
Կարծես վտաքս ճողփաց լճակումն
Արյունի—մանկան վողբազին...

Գնում ենք, ախուր ենք, անբջում,
Բայց թեթե թեփերով թռչում.
Չարագեան... ել չկա. մենք խնդուն
Ու կանաչ գաշտերով ենք թռչում,—
Հեքյաթի բոցեղ թռչուն:

Գնում ենք գաշտերով գալարուն.
Վողջունում գարթոնքը զվարթ.
Ապրում ե նայիրին արևուն
Նայիրյան նոր գարունը հպարտ —
Իբր պերճ, չքնաղ գափնեկարդ:

Հնձում են հողվորներն ել անդին,
Փարփում հասկերին հրավառ. .
Ջրնգում ե կարուն գերանդին —
Հողթերդին պեա կարիճ անցորդին.
— Ինչ գեղճուն ե ամասը:

Ջեղուն են մեր սրտերն ել, ամառ,
Գնում ենք գաշտերով Շիրակ.
Գնում ե մեր յերկիրն ել համառ...
Ամեն ժամ նոր մի քար, մի պայքար
Ու կերտում ապագան շատակ:

...Քշում են սայլերն յերգեցիկ —
Բանվորներն ժիրաժիր, բրոնզ,
Շինում են կայարանն ելեքարիկ, —
Վառման են ճակատները բրոնզ:
Իսկ աչքերը իրենց՝ հրձիգ:

Կերտում են կայարանն ելեքարիկ,
Վոր լույս տան հողվորին մթին,
Վոր կամքով ե ուժով դինամիկ
Դեռ թաքուն մեր ուժերը պայթին,
Մեր հողերը բերբի՝ հորգեն—...

Գնում ենք, ուրախ ենք ու ցնձում.
Գնում ենք գաշտերով Շիրակ.
Ո՛ր, ա՜նա Ախուրյանն ել ցնձուն,—

Մանուշակ ըստվերում մի անակ,
Հակելչի ժպտաբ շոգակ:

— Թոյ, աշնակ տմբարտակն և արդեն.
Ջրամբարն ել լիք, լուսածոր,
Կապուտակ իր աչքերն են արդեն,
Վոր կյանքեր են թովում՝ հրալի
Աչքին պես, սրաին— Լենինի...

Շափում և ու զնում թունելով՝
Մծելու ծարավը մըրկուն
Հոգերին խարխուն (զարերով).
Ինչպես բիլ կապտերակ մշտաթթուն,
Ինչպես լույս՝ վարար ու հորդուն...

* * *

Գառնում ենք, հոյարտ ենք ու ցնծում,
Գառնում ենք գաշտերով Շիրակ,
Գնում և սյերկրորդ հերթը^{*)} ցնծուն
Ու խայտում Շիրակի սիրտը տաք—
Սրաի պես բարախ ու կրակ...

^{*)} Նոր կառուցվող Լիբերալիստների աշխատանքը
տարվում է յերկու հերթով:

Դեկտրոյ Խայաթը ձեռնի է 1891 թվին Թիֆլիսում, արհեստավորի բնասանքում: Պրոլետարական բանաստեղծություններ գրելն սկսել է 1922 թվից Տպագրված են առանձին գրքույկներով բանաստեղծությունների ժողովածուն՝ «Հոկտեմբերական» և մի պոեմ՝ «Կուրկախվիլ»:

Վրաց Պետհրատը հրատարակեց նրա մանկական բանաստեղծությունների ժողովածուն՝ «Լենինյան պարտեզ» վերնագրով:

Ն Ե Ր Կ Ա Ն

Աշուն է, աշմեն,
Տերեւներն ընկան. .
Բայց խինդ է նախշում
Իմ յերկրի ներկան:

Յերկինքը մթին՝
Արցունք է ցողում...
Բայց յերկրիս սրտին
Նշկարիկ շողում:

Քամին է լալիս
Յերգով ու վերքով...
Բայց կյանքն է դալիս
Յերկաթի յերգով:

Աշուն է, աշմեն,
Տերեւներն ընկան...
Բայց խինդ է նախշում
Իմ յերկրի ներկան:

1929 թ.

ՍԱՔԱՐԹՎԵԼՈՒ

Դաշունահապ,

Անսանձ գինարբ,

Հին յերկիր.

Ակնածառանչ,

Շքեզ կանանց

Տրփատան... .

Զեզի մի այգի

Խրախճանքի,

Սին յերգի...

Քաղցին զերի,

Բյուր ճորտերի

Վրաստան:

Սախարթվիլո՛,

Հիմա հրթիռ,

Լուսաթրթիռ,

Նոր յերկիր.

Մատորներդ են

Հեվհեվալեն

Շանդուս:

Գործի անցիր,

Դաշտերդ անծիր,

Խոր հերկիր՝

Տրակատրներդ են

Պատրաստ արգեն

Հանդուս:

Սախարթվիլո՛,

Յետուն յետանց՝

Զալոզ ու հանց,

Հիր յերկիր.

Կերտում ևս լուր,

Ապագայ կուտ,

Բետոնի:

Յերգիր ազատ,

Կյտնքըդ անզատ,

Զիլ յերկիր՝

Այսոր խինդ և,

Զնդուն թխնդ և,

Քո տանն և:

ՆՈՐ ՀԱՂԹԱՆԱԿ

Յիշում ե սիրտս Դրնեպր գետի,
Դրնեպր գետի ալիքի նման:
Նրա Զուրն իզուր ել չի վեաժեալի՝
Դնեպրոգեսն արդեն դոեց կուռ սահման:
    Նրա Զուրն իզուր ել չի վեաժեալի,
    Չկան սահանքներ՝ դարավոր արգելք:
    Ջուրն ենք վեր հանել հինավուրց գետի,
    Նաժերին նշել նոր ուղի, նոր յելք:
Նրանք լողում են Որշայից Խերսոն,
Ճամփին ել չունեն ժայտերի արգելք:
Փասքի գործն այդ մեծ կառուցին Ներսոն,
Նիկիտկան, Ֆեդ'կոն՝ կուլեկաթիվ բյուր ձեռք:
    Թշնամիները ծիծաղով մի չար
    Ծաղրում էին մեզ.—Նոր ցընճրք, հն, հն...
    Նրանց սրտերին սև մի ամպ իջնով,
    Յերբ ազդիտն կանչեց.—Դնեպրոգեսն ահա:
Յեզ վազը մեկ-մեկ կյեռան հերթով
Կոքսքիմի, կրի, տասնյակ նյլ գավոդ.
Ելեքարագնացքներ կսուրան հետո,
Դյուզի գիշերը կըլնի առավոտ:
    Ապա վեր կ'ելնեն սոցմրցման տապով
    Նոր-նոր գիպանտներ՝ Անգան, Վոլգովգես,
    Վոր մեր մեծ յերկրում կառուցվի թափով
    Խնդուն սոցիալիզմ՝ տենչալի աշնակա:

1/V, 1932 թ.

ԶԻՈՒ, ՏՐԱԿՏՈՐԻ,
ԿՈՒԼԱԿԻ ԱԳԵՆՏԻ
ՅԵՎ ԿԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Մեր հանդերով հրածով,
Զին տակին,
Խութեր ճեղքեց հարվածով
Շեշտակի:

Թռչում եր ձին Բուդյուննու
Սրարչով,
Կրակի միջով հրետանու
Դեպ Վարչով...

...Անցան որերն արնածոր
Ու վերքոտ:
Յեկան նորերն, ինչպես ծով,
Լի բերքով:

Տրակտորն յելով դաշտը մեր,
Մոնչաց:
Զին ել թողեց վաշտը մեր,
Խրինջաց.

— Յեկա քեզ ել ոգնելու,
Ի՞մ ընկեր.
Քեզ հեռ ել չեմ հոգնելու,
Զեմ ընկեր:

Աջակցում եր արակտորին
Անպայման,
Արտֆինչյանի որ-որին
Կատարման:

...Կոլխոզ սողաց մի զգիտունս,
Վալսաց...
Թաքուն մտավ անհատուն,
Փսփսաց.

— Մեր կոլխոզում արակտոր կա,
Ել ի՞նչ ձի...

Թող նա ցանի՝ (տեխնիկա),
Ու հնձի:
— Իսկ ձիերը — մաքու,
Թարմ յերշիկ,
Թե չե... քաղցից մահացու
Մեզ՝ փոս... Շիկ:
    Լսող յեզով աղենտին
    Կուլակի
    Ու վերջ տվեց մինչ յետին
    Քուռակին:
Յեզ տրակտորը նեղն ընկավ
Անընկեր:
Արտֆինպլանոււմ արդեն կան
Լուրջ ճեղքեր:
    Յերբ ծուղակը պարզ տեսան
    Կուլակի,
    Պաշտպանեցին, վոնց հետան,
    Քուռակին:
Սոցմրցուժով տեմպ տվին
Խոտհարքին,
Դեզ կապեցին ու դրին
Շարք շարքի:
    Մի մեծ ախոռ կառուցին
    Սոցջանքով
    Ու ձիերին սնուցին
    Խնամքով:
Հոր փորեցին սիլոսի
Ահադին,
Հսկիչ դրին Փիլոսին
Ու Վայնկին:
    Յեզ Թարմ սեղը ձիերին
    Հյուժեղ կեր:
    Ձի ու տրակտոր անթերի,
    Մերտ ընկեր:
Ով տենչոււմ է յերկրին տալ
Ամուր, քաշող, պաշտպան ձի,
Թող նախապես հողատար,
Կերի մասին մտածի:

Վարդան Միսնյա՝ր ծնվել է 1891 թվին Թիֆլիսում, խորապի բնաս-
 ներում։ Գրել սկսել է 1922 թվին։ Գրական առարկայի է իջել խորհրդային իշ-
 խանության որսը, քանաստեղծությունների գրելով, բայց վերջերս անցել է ար-
 ձակին։ Նրա առաջին գրասանագրքերը լույս են տեսել «Մարտահոշ»-ի և «Պու-
 լետար»-ի էջերում, ապա նաև մեր մի շարք գրական-գեղարվեստական պար-
 բերականներիում և այժմանիներիում՝ («Հոկտեմբեր», «Լուսարաց», «Գրական շա-
 բաթ», «Կոլխոպի արտուժ», «Գրուհ», «Արշակ» և այլն)։ Գրում է նաև մանկա-
 կան պատմվածքներ («Կարմիր ձիեր»)։

ՏԱՍՆԱՄՅԱ ՎՐԱՍՏԱՆԻՆ

Տեսել եմ յերեկդ—մութ ու սնանց գիշեր,
 Ծրարվել եր հողիդ մի անթափանց մուժով,
 Ե, յես յերբեք այսքան նողկանքով չեմ հիշել
 Որբերը—վոր անցան սե, միգապատ հուշով...
 Լոնց խինդը դաշտիդ, յերկր սալամուրի^{*)},
 Յերբ կախ ընկավ կրճրիդ սոցիալ-ֆաշիստ մի նոյ^{**)}
 Թախծի նստան—նարգիդ ու վարդերն սմուրի,
 Կարկամեց բարդկնին ու չքաշեց ել բոյ...
 Զքնանդ իմ Վրաստան,
 Այն յերեկ եր ձմեռ,
 Յերբ պաղ ձյունը սրտիս կընկներ քուլտ-քուլտ,
 Սիրտս այսոր ջահել անցյալդ և խանձել,
 Այսոր ինչքան հույզեր ու ինչքան հուզալար...
 Յերբ ճեղքում է ձեզը գիշերի կուրծքը մութ
 Ու գուլգուկներ հազար վերելքդ են զովերգում,
 Հնգամյակիդ հերոս վարպետները հմուտ
 Զիդ ու մկան լարած լուսե սր են հերկում:
 Գաղ-պաղ դաշտի վրա գուլգուկի ձայնը զի
 Սովառնում է հպարտ, ձուլվում հեռուներում,
 Շուրթ են սալիս քնքույշ հասկերը կոլխոպի,
 Ծփծփում են անուշ ու զով բուրմունք բերում:
 Գողպատաձույլ յերկիր, հուժկու ջիդ ու մկան,
 Զերմ հույզերս այսոր ալ ու դաստա-դաստա
 Նվեր հերոսներիդ, վոր արի յեն այնքան,
 Յեզ քեզ, և քեզ, յերկիր, տասնամյա Վրաստան...

*) Վրաց.—սրինդ

**) Նոյ Ժորգանիա

Մ Ա Յ Ր Ս

Այրի եր մայրս, խորշոմած պառավ,
Բախտի հարվածից, դարդից
անազնած:

Հիշում եմ... մի որ, վոնց եր,
սիրտ առած,

Գյուղի տերտերին նա խնդրի դնաց...

— Ա տեր, իմ կյանքը լի բուք ու
քամի,

Աշխարհից ել յես հեշ բան չեմ ուզում,
Իմ լեզուն կարկամ, թող ել կարկամի,
Մենակ թե բալիս, բալիս տամ ուսում:
Յես մութ ու անգետ... Վանիս
աչքաբաց,

Ուզում եմ դնա ուսումի քաղաք,
Ինչի նա մնա խավարից կպած,
Թող անխախտ ժպիտ նրա ճակատին խաղա...
Փառաց կենաս, տեր, ու կարգիդ
հաստատ,

Ուրիշ թվ ունենք քեզ պես դարդիմաց
Փող տուր քիչ շահով, արտս դա,
կտամ,

Ձե մենք ել մարդ ենք կանգնած
քո դիմաց...

— Որհնյալ լինես դու,— տերը մրթմրթաց —
Փողը ձեռքի կեղտ, վճնց քեզ
խնայեմ,

Մուրհակ կգրենք, տոկոսը վրան,
Բայց ժամանակին ճամբիդ կնայեմ...
Մի ծուլ լսինդ խաղաց հեզ մորս դեմքին,
Յերբ կադ պխերը մուրհակը գրեց,
Ու գիշեր-ցերեկ ուշքը մուրհակին
Մայրս ել յերբեք անդորր չքնեց...
Ու անցան որեր, ամիսներ, տարի...

Յերկիրը ամուլ... անձրի չտեսով.
Արտերը չարցան... ու ել խոտհարի
Մեր գյուղամիջից վաչ վաք գուրս
չ'ելավ:
— Աստված որհնի քեզ, այ խանութ
Սալբի —
Տերտերը ձայնեց մի որ նրա
չեմքին, —
Եզ խի՛ մոռացար պարտքդ, դե,
չուտ բի,
Պարտազանց լինել չի սաղի բեզ,
կին...
Ո, մայրս գալուկ, հեղուն,
ամոթխած,
Սմբեց ու հալվեց, գեղին մամի պես,
Տերը չսպասեց, մուրհակը հանած —
Գոմից գուրս քաշեց վերջին հույս՝
մի յեզ...
Մայրս չտարավ հարվածն այդ
դաման,
Ու փակեց ընդմիջտ աչքը սեակնած...
Ո, անխնամ եմ, անեծք որին ժանտ,
Յերը «բարի» տերին նա խնդրի գնաց...

ԱՅՆ ԵՄ ՈՒՋՈՒՄ

Յերբ դորշ ամպերը յևընում են դանդաղ,
Յերկնում ծուլորեն վեր ու վար սուզվում,
Յցվում են վորպես մեռելներ անթաղ,
Վորպես մութ հուշեր...

Յես այդ չեմ ուզում...

Յերբ գալարվում են սրերը անշող
Հետու ափերի խոշտանդ մի մասում,
Ու մրմնջում է, ինչպես հին աշուղ,
Քրտինքը թախծերդ...

Յես այդ չեմ ուզում...

Յերբ փոթորկում է ովկյանը անծայր
Վաղվա շողշողուն գալիքի խանդով,
Իրար են անցնում ալիքներն անծալ,
Պայքարի մանում մի խենթ յեռանդով...
Ո՛հ... այն պայքարը, աշխարհը ցնցող,
Վոր պիտի գրկի վրեժ ու հուզում,
Գիտեմ, պիտ շնչի Լենինի շնչով,
Բերի հաղթանակ...

Հենց այն եմ ուզում...

(Հայկ Պետրոսյան)

Պահարեն ծնվել է 1895 թ. Նոր-Քոջազեա գյուղաքաղաքում, կրթությունը ստացել է Քիֆլիսի ներսիսյան գաղտնյուս Գրեկ սկսել է 1912 թվից և աշխատակցել է Անգրիսիկոսի մի շարք պարբերականներին: Լույս տեսած առանձին գրքերն են՝ «Գյուղերի կանչը», «Կոմյերիա Վագան» (պոեմ) և «Գեղարքունիք» (բանասա. յագովաժուն):

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ջ Մ

Հողմերն յեկան երան-երան,
 գյուղերն յելան ալեր, վերան,
 փոշի դարձան կաուր, դերան,
 հալքերն անաեր արաը կերան.
 քուրն ընկան սովի բերան,
 հազար մանուկ ու ծեր մեռան,
 կյանքը քնեց կապույտ լեռան,—
 հողմերն յեկան երան-երան: *

Վ Ո Ւ Գ Ա

1

Արտերով, հանգերով
 հանդարտ,
 անխոս հոսում ե
 ուսւ Վոլղան.
 Հի՛ թնդում,
 Հի՛ քանդում ափեր,
 լափեր Հի թափում
 տափերին...
 Ու Վոլղան՝
 գերին ե քերքի դաշտերի.
 Վոլղան անքուն—
 վոստում ե միլյոն դյուզեր,
 միլյոն կողմեր,
 մզոններ ե մզում
 ալիքներն իր պղտոր,
 վոր հաց տա
 մուսեթի հսկա ժողովրդին:

2.

Վոլղան քաղաքներում—
 յետում ե,
 վորտում ե միշտ.
 վողջ յերկրի տենդն ե առել,
 հառել, բեռնել իր մեջ,
 դառել ե վառ մի լավա,
 ուր թիթեռների պես թռվումն
 դողում են, լողում են անթիվ
 նավեր, նավեր, նավեր:
 Լարվել ե կանաչների բանալի
 Վոլղան.
 վիթխարի շուկան
 ուսկան ե դառել բեռների.
 վառվել ե մի յետանդուն
 յետ ու զետ:

Յեղիբը ձուլվել են իրար,
վարարել, վարակել
արար աշխարհը—
աշխատանքի շահով,
և բյուր բուրբի,
բուրբի, բուրբի գանգերում
կանգ և սակել .
մի թարմ ու թանց նպատակ—
ապրանքափոխանակության:

3.

Վուզան գետ չե,
Վուզան մայր և այրիների.
Վուզան վնասն
վորը և փրկել սովից:
Մովի սիրտ ունի Վուզան.
չի շտապում նա,
չի տանում իր հետ
բարիքները գետի.
լիտան պես
իբ բեռներն և շղթաում
հասնողի ձեռք...
Յեվ ամեն մի կես
իբ ձերին
կեր ունի հազար մարդու,
ամեն մի մարդ
իբ մի ձեռին
բյուր կես ունի...
Ու ելի Վուզան գնում և՛
ժանրացած
բեռներով, բեռներով,
բեռներով:

4.

Յեվ վորպես հսկա
հասակովը մեկ

պառկել ե շիկաւարս Վոլգան
Ռուսեթի զրկումս
Վոլգան ուս ե,
բայց Ռուսեթինը չե միայն.
նա—

բյուր ազգի բազկի,
բյուր աշխատող
կալմիկի,
թուրք սամիկի
ու բանվոր հայի համար
փայ ունի ..
Վոլգան համազգային ե,
հայինն ե,
աշխարհինն ե:
Լայնանիստ ու հանգիստ
Վոլգան—
կոմունիստ ե:

5.

Ու Վոլգան,
գոտու պես ամուր,
հանուր մարդկութունն ե կապել
իրար,
Հարաջն ե ձուլել
Հյուսիսի մաքին,
ու Մոսկովի խոսքը վոսկի
տանում ե նվեր կովկասին:

Հ Ի Ա Ջ Դ Ա Ն

Յ Ե Ր Ե Կ

Յերեկ գալուկ, դու, ձերունի մի գետակ,
գարան մտած ընթացքիդ մեջ գարափոր.
քո ասկերում արոտ ու գլուզ փոսքի տակ
խամբում եյին ջինջ ջրերի ձարափով:

Քո հովիտում ճահիճ ու ցեխ, զանց ու վանք,
հիփանդ ձեռեր՝ հին ու հասած բարքերի.
քո ձորերում պտտով շեներ հոգեվարք,
փաթ ու սոսկում և վնճակներ չարքերի:

Քո գիշերը հուշերի պես մշուշոտ,
ալիքներիդ խշխշոցը մի թափոր.
քո գարզանդից փոզջ ծփարած քուրսու մոտ,
ապրում եյին մի հնափանց հափառով

Ա Յ Ս Ո Ր

Եսոր քո փոզջ հանապարհին խնդություն,
քո շուրջն էսոր լուսարօրոք մի տոն և.
եսոր հանկարծ փոսքի յելած հանգ ու տուն,
կոփում են կուռ քո կոպերը բեռան:

Դարեր, գարեր լուռ թմրել ևս, մրափել,
չբերերիով լույս ու աշխույժ վոջ մի տան.
եսոր, ահա, դառած լավա հրաթև,
քո թևերում յետում և թափ մի տխրան:

Դաշտերդ էսոր բարկ արևի խարակից
գարթնած պարթ աշխատում են քրտնաթոր.
եսոր ջրերդ՝ հրերի հեռ հարակից՝
լույս են վառում մութ խուղիբում գետնափոր:

Վազը, վազը քո պաղ ջրերն ալիզարդ
 կըփոթորկեն միլյոն տկներ շողեշունչ,
 միլյոն տկնչով կըշառաչեն միլյոն մարդ, —
 վազը կըզան նորեր, որնը վողեցունց:

Ու կըկանդնեն հազար մատու պայքարի,
 վազվա քո թափն հազար մատու կավերի,
 կըզա վազը մի հիզրոշն վիթխարի,
 մի նոր հոսանք՝ շանթի ուժից ավելի:

Կըխորատակես վազը ճրագ ու կանթեղ,
 աթարի ծուխն ու թոնիրը պապական.
 Վազը, վազը կըմանչաս ամեն տեղ, —
 վազը կըզա քո հրաշունչ ապագան:

Նոր-Բայազեար, —
 Են չարչի բաղարի ավար
 յերեկվա Քյափասը խավար
 աշխարհի մոռացված շերտում
 այսոր նոր մի կյանք և կերտում:
 Դեռ յերեկ չարքերի ահից
 կծկված եր նա միզում արտում,
 լուռ սուզված մի տենդոս ճահիճ,
 գանգերի զնդոցը սրտում:
 Դեռ յերեկ քուրսու տակ շարված
 համայնքն եր արբեցած հուշտով,
 բոլորին մի գազանի հարված
 իշխում եր՝ յերկնային ու յծով. —
 յերազներ՝ գուրգուրիչ ու թով,
 գանգերում քառաթև մի փայտ,
 իջնում եր իրիկվա մութով
 ու փռվում մի սոսկում անհայտ:
 Գուրսը գեռ գարզանդն եր արբում,
 հավատն եր գոների փականք,
 վողջ կյանքը հեքյաթ մի սիրուն
 ու մարդիկ անարշուն, անկամք:
 Մածկեկ եր անջինջ մի մշուշ
 սլառաված մտքերը խակուն
 ու թանկ մի գունատ Հիսուս
 ամենքի, ամենքի հոգուն:
 Յեզ այսոր թնդում և թափով
 մամսոտած Քյափասի հողին,
 փողջունում ծիծաղով, ծափով
 լուսատու առաջին տակին. —
 պայթում են քարափներն ու յծով,
 գետակը նոր հուն և շանել,
 սպարում են ջրերը հույզով, —
 Քյափասը մի հարս և ջանել:
 Ափանն և հրգեհում վառված,
 ամեն տեղ ասուղեր են մազել:

խաղարին նեղակույլ հարված՝
չարքերն են այրերից փախել,
Բացվել են պատուհան, յերթիկ
արթնացող աշխարհի արոււմ,
չորչոփից ազատված մարդիկ
լույսի տակ մայթերն են չափում:
Շոխնդ կա որերում այս լույս,
զանդի անդ հոսք մի շառաչ-
մամերն են գեղերում անհույս, —
Բայազետն ընկել է առաջ:
Աշխարհի մոռացված շերտում
այսոք նոր մի կյանք է կերտում
են չարչի բազարի ավար
չերեկվա Քյավառը խաղար —
Նոր-Բայազետը:

Ա. Ղուրբանյանը ծնվել է 1890 թվին, Ախալցխայում: Սովորել է Ներսիսյան գաղտնուսում:

Աշխատակցել է Թիֆլիսի, Բաղվի, Երևանի պարբերականներին Առանձին գրքով լույս է տեսել «Ուղեկցի յերգերը»:

ԵՆՏՈՒՋԻԱՍՏ ԻՄ ԱՂՋԻԿ...

Դու յեղնում ես ամեն ոք, յերբ շշակն է կանչում,
 Ենչում ես դու շշակի հետ միասին,
 Ու կասինկադ կապած՝ դու գործի յես վազում,
 Ու սպասում են քեզ ընկեր ու մաշին:

Այնտեղ ժպտում են ուրախ մտախնկերդ վերքան,
 Դղվում ես դու մետաղափայլ գործիքին
 Եկվ նշանիդ սպասող իլիկների գործը
 Ահա շարժում է իր շարքերն ուռուցիկ:

Եկվ անխնայերն են դառնում հախուսն թափով մի նոր,
 Սուր սլլում ու վոստոստում է մաքոքը,
 Դղրդում է վողջ ցեխը աղմուկ հոնդյունով,—
 Նվազ, վորի տակառով գործում ես անհոյ:

Պիրկ ձգել ես թևերը, վորպես անձայր ճամբու,
 Լարել տեմպերն հանդիպական պլանի.
 Հարվածային ես, դիտեմ, կասա կառավ անբավ,
 Մեր մերկությունն անցնում է հեզ անցյալին:

Հճե, գազգահներ պազազած, իլիկ պտույտ տենդոտ,
 Զեռքերդ արագ, աճող տեմպերդ հաղթական.
 — Մտառզիմաս իմ աղջիկի, գործող դու յն-դու յն կառք,
 Դու գործում ես մեր դունազեղ ապագան...

ՁՈՆ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆՆԵՐԻՆ

Ես յերգս

Ձեզ,

Իմ ընկերներ,

Ձեր բուրբի

Ազատ կյանքին,

Լարված ջանքին,

Հզոր զարկին հերոսական,

Ձոնում եմ յես

Յերգս հնչուն

Վարպես վոզջույն պոյետական:

Ձեզ եմ ձայնում,

Ձեզ եմ ձոնում

Պողպատական,

Շաչուն յերկրի

Հուր հեքերի,

Բյուր կանչերի,

Նոր յերգերի պոյետների,

Մեր անսպառ բարիքների

ստեղծումի,

Մասսաների վառ ցնծումի

հերոսներ...

Ձոն,

Ժրաջան շինարարներ,

Գյուտարարներ

Գործի,

Փորձի մասնագետներ,

Կյանքը հուզող

Ու կառուցող

Մարտիկներ...

Հեյ,

Մեծ յերկրի ամեն ձայնում

Վեր բարձրացող

Ինդուստրավառ գիլգանների

Հազթնոյ բանակ,
Ձեր վե՛հ գործում
Չճանաչող վնչ մի արգելք,
Սրտեր անան,
Վոր գալիքի բարձրունքներով
Մաղլցում եք զկալի ժպտուն հեռական...

Դնէք,

Կուռ կոփված
Դասակարգի մեծ պայքարում,
Կալխոզային դաշտերի մեջ
Ու զափողի ցեխերում,
Դնէք, կամք տակուն,
Կոմունիզմի տենչը հողում—
Յելած շենքի լաստակն ի վեր.
Իջած մինչև շախտերը խոր—
Կառուցում եք
Կյանք մի հարուստ ու խնդափառ.
Ձեր ջանքերին,
Հազթ գարկերին
Կարօտ ե մի հրշեկ աշխարհ:

Դնէք,

Վոր սանձում,
Ու լծում եք տարերքը խենթ,
Կույր բնության
Անարխիկ ուժն ընդդիմադիր,
Դուք, վոր ուղած ձեն եք տալիս
Ինկերտ նյութին
Յեզ սաստում եք,
Յեզ ստիպում
Հողին,
Ջրին,
Ողին,
Հրին.
Սպասարկել պաշտպանությանը մեր յերկրի,
Հնգամյակի վառ տեմպերին,

Դուք, վոր կյանքի
Ամեն մի շունչ,
Ամեն մի ուժ
Ուղղում եք դեպ դեր-նպատակ,
Մղում դեպի սոցիալիզմ—
Ձեզ փառք, պատիվ պանծալի...

Իմ ուժն ել ձեզ,
Շունչս ել ձեզ հետ
Ու յերգս ել ձեզ—
Ձեր անունին
Ու ավյունին
Մի ձոն վորպես:

Յելնում ե վեր
Յերկիրը մեր
Հաղթանակով դոտեպինդ,
Մեր յերկիրը
Վորպես համառ կառուցում,
Մեր յերկիրը
Ձեզնով հպարտ,
Ձեր հիացքով մի լեցուն:

Յելնում ե վեր
Յերկիրը մեր
Յեզ կանչում ե,
Կանչում ե ձեզ
Բյուր մայրերի,
Յեղբայրների,
Չափակների ըմբոստ ձայնով:

Չայնում ե ձեզ,
Մարտիկներիդ,
Նրանց,
Վորոնք խիզախորեն կռիվ մտան
Մեզ մոտ
Մեռնոզ կարիքի դեմ
Յեզ ամենուր
Կապիտալի կարգերի դեմ

Հանուն բանվոր գասակարգի
Յեղ ապագա մարդկութեան,
Հանուն գալիք անգասակարգ վառ սրերի,
Հանուն վերջին հաղթանակի
Յեղ ցնծութեան...

Կանչում ե ձեզ գասակարգը
Իր կոմկուսի հուժկու ձայնով,
Իր քաջերին կանչում ե նա
Վորպես անպարտ հրամանատար.
— Նորից պայքար,
Նորից դրոշ...
Ու քայլեցեք ձեր անսասան, կուռ շարքերով,
Ձեր վերելքի,
Հզոր յերթի
Բուր, բուր ֆրոնտներով
Հաղթանակից հաղթանակ...

Ավելի՛ տեմպ
Մեր բյուրեղանյ այս վերելքին,
Ավելի՛ ուժ
Բազմաժառանգ մեր ձեռքերին,
Ավելի՛ թափ
Յերկաթահաղթ մեր կամքերին,
Բոցեզ վոլջույն
Ձեզ,
Ընկերներ հարվածային...

1930 թ.

ԲԱՅԼԵՎԻԿՅԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՌՔԻԿԻՑ

Դու հասակ ես ասնում,
Յեղ քո բուն աճը
Նշում ե գալիքի հաղթական հետուն,
Ու կյանքը քո առաջ
Բացել ե գոները
Դասակարգի մղած համառ պայքարում:

Քո վերելքն ե հիմա.
Յելնում ես յերկրիդ հետ
Կյանքի սառստից գեղի բարձրունքն հպարտ.
Հինը դու չես տեսել,
Ու չթվա քեզ, թե
Կյանքը յեղել ե միշտ խնդության մի ճամբար:

Մենք պայքարով բացինք
Այս վեհ աշխարհը
Ընկած սերունդներից արյունից ու ցավից.
Յելնոզ առաջնորդ դու
Ջահել քո սերնդի,
Կերտիր խնդությունը աշխարհներում անծիր:

Որում այս շարժումի
Ժպտում ե պրոլետարը,
Յետուն ե կառուցումը՝ վեր բուրժույի ուժից:
Այդպես են, ընկեր իմ,
Այժմյան մեր տեմպերը.—
Տես աճը մեր յերկրի՝ քո տեմպի պես ուժգին:

Սերունդ իմ մարտական,
Մեծ կառուցման մարտիկ,
Մեր բուրբիս ջանքով կերտվում ե հնդամյակը.
Վողջճւյն գիզանաներին՝
Կանգնած իմ, քո կամքով,
Իսկ մեր պլաններում դեռ թնչ գիզանաներ կան...

Յեզ ամբողջ ուժն ելի,
Վոր հայրդ պահել ե,
Կառ ավարամանը այս պատմական յերթի,
Ու թե ընկավ համբին,
Փռւյթ չե, դու կլինես
Պարաստ գաստիարդի գալիք նոր մարտերին:

Ազրիբ, պիտներ իմ,
Մեր մարտական շնչով,
Սոցիալիզմի արե, սփռիբ քո շողերը,
Աճիբ սրերի հեա,
Մենք հպարտ ենք քեզնով,
Վոր դու կավարտես այն, ինչ մենք սկսել ենք:

Դու հասակ ես առնում,
Յեզ քո բուռն աճը
Նշում ե գալիքի հաղթական հուուն,
Ու կյանքը քո առաջ
Բացել ե դոները.
— Բայլ չեի կյանն սերունդ, բայլ չեի կյանն դարուն...

1932 թ.

Յերվանդ Դաճյանը ծնվել է 1898 թվին Վան քաղաքում, պետական պաշտոնյայի ընտանիքում:

Սովորել է Վանի «Յերամյան» դպրոցում:

Գրական ասպարեզ է մտել 1921 թ.: Առանձին գրքերով հրատարակվել են «Ամենագիրք» և «Յերեր յերզ» գրվածքները:

ԲԱԼԼԱԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

Հասնում ե նորից զանգերի միջով
Տասնչորս թիվը արյուն-մշուշում.

Լսում եմ նորից զննքների շաշյուն,
Ռազմական փողի մարտակոչը սուր,
Յեզ կուչ ե գալիս ուղեզս ցավից,
Յերը միլիոնների կորուստն եմ հիշում...

Ատում ենք, ատում պատերազմը նենգ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

Ուտում եր իրեն կապիտալը ձեր,

Սուր ճգնաժամից՝ շրթները կրծում.

Դուրս եյին նեալում բանվորներ միլիոն

Գործարաններից սառն ու անձուխ,

Յեզ ամեն յերկրում, արյունն աչքերին՝

Վունում եր ահից մի Գուանկարե...

Ատում ենք, ատում պատերազմը նենգ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

Յեզ ինչպես պոսնիկն վառ «զիզի»-ներով

Պաքում ե ժանկանն ու փողոց զրկում...

Այդպես ել՝ միլիոն - միլիոն բանվորի,

Միլիոն գյուղացու՝ շոկուադ, բիսկվիտ,

Մետաղն մի խաչ ձեռքը դնելով՝

Քշեցին դեպի յերմիտ հրի...

Ատում ենք, ատում պատերազմը նենգ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

Այնտեղ ժայթքում եր շատրվան արյան,

Այնտեղ ուումբն անտես՝ անդուլ վժժոցով

Ուղեզն անձրև եր թափում հողին...

Այստեղ, թիկունքում խրախճանք կար ծով,

Նամուսն ու պիտի, մերկութիւնն, պրպիս
Յեղ խննթ կենացներ՝ սերտս նահապա-ին...

Ասում ենք, ասում պատերազմը նենդ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

Ո՛ր, ինչքան-ինչքան բանփորութիւններ,

Կամ գեղջիւհութիւններ՝ անողերի կողքին՝

Հարազատների հեաքն խոյ չգտան,

Կամ լոկ քուրջ բերին՝ վարդես հիշատակ...

Յեղ ինչքան-ինչքան մարդ-պիշատիչներ,

Ո՛ր, քրքշայլին վասիւս բնան ասկ...

Ասում ենք, ասում պատերազմը նենդ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

Որերը հիմի փութիւլ են անդարձ.

Աշխատանքն և հիմի իր փողը հնչում,

Փողը մարտական՝ Միութեան բերդից,

Սոցիալիստական շինարարութեան...

Որերը հիմի թախք են անսանձ՝

Ինչ անդաստակարգ հասարակութեան...

Ասում ենք, ասում պատերազմը նենդ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

Ասում ենք, ասում ինչքան ևլ դավեն,

Ինչքան՝ բոյկոտն մեզ անանասպես,

Ինչքան՝ Վոլկովներ, Վորովսկիներ

Խլեն մեր շարքից—ասում ենք, ասում...

Վճճ մի Գորգուլով, ծրագրովն իր ազգես,

Մեզ վրա չի գցի... Կգտնենք արթուն՝

Ասում ենք, ասում պատերազմը նենդ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

Յեղ յեթե փորձեն մեջ-մանել պիտիված

Ու մեր կարգերի մաղին խոյ կպչեն,

Աշխարհը, սահայն, մրի ու հողի

Պատերազմըն այդ շուս կտա խելոյն

Բազաքացիական անեղ-ժի կսփի

Ո՛ր, դու, Հոկտեմբեր համաժխարհային...

Ասում ենք, ասում պատերազմը նենդ,

Բայց հարձակման դեմ՝ միշտ պատրաստ ենք մենք:

ՄՏՐՈՒԿՆԵՐ

(Նովեր Բուլյոնցուս)

Երբնջում են, վրնջում,
Արտաներում դժբուխա,
Արշավում են մարուկները սովխողի-
Չափ ընկած՝
Մրարչավ կարում են յառաջն իրար—
Կարծես յեկած դրաղի,
Գիտախօսիվ բաշերը սեզ
Հանձնած քամու խաղերին՝
Բարձրանում են զույգ վտաներին յետեի,
Հոնդում են ոնգարաց
Յեզ հանկարծ՝
Մաքակներով առաջի—
Վրանք դեռես չեն զգացել
Բուխ հարվածը պայտարի,
Չարածճի ու ճկուն
Ապասկում են իրար թշերն ու զունջը,
Կամ կծմովում՝ ականջները յետ սրած,
Քացի տալիս խենթ քամուն
Յեզ ապա՝
Քառաարտի,
Մացաւների ու թփերի վրայով
Թոշում ձորը մտասկա—
Հասնում ափը դեռակի՝
Միջորեյի ծարաֆը իրենց մարելու...
Լեռան արեն և հասում
Յեքակներում նրանց ուր,
Իսկ ծաղիկն ապույտի
Պիրկ մկաններ և հյուսում
Այդ, ասես ձույլ, պողպատածույլ մարուկների
Ղզին, մեջքին ու դափակին հրափայլ
Ուժ և,

Ո՛ր, կենդանի ուժ բեզուն՝
Յերամակն այգ սովխոյի—
Յերամակն այգ յնամյա,
Վոր վազը,
Արևի հետ, արևի տակ՝
Իր հերթին,
Աշխատանքի պիտ յծվի,
Վոր արդասիշն այս Սոց—բալիի
Գետի վարար ջրվեժի պես՝
Միշտ հասի...

Մարտն Աղաբարը ծնվել է 1911 թվին, Թիֆլիսում, մանկական զբոսի —
 ուսուցչի ընտանիքում, զբոս սկսել է 1921 թվից մանկ. ամսագիր «Կարմիր Մի-
 լեր»-ում և Հրատարակված է նրա «Լիրիկա» զբոսչիլը:

Աշխատակցել է մեր մի շարք պարբերականներին:

ՊՈՒՏԻ ԽՈՍՔԸ ԿՈՒՍ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

Յեռում է գանլիճը,
 բայլշեիկյան ծով է,
 Մակընթաց ալիքն է
 բարձրանում,
 Բարձրագիր ամբիոնից
 ամեն մի խոսողը
 կարծես թե գերում է,
 հմայում...

Հասում են խոսքերը,
 թվերը խոսում են,
 Պատմում են խրոխտ
 մեր զերեկքի մասին...
 Ամեն մի խոսողը
 միտքդ ակոսում է,
 Առ իր հունտն է ապիս
 ակոսին:

Ամեն մի խոսողը
 խորը քննում է,
 Քննադատում է
 անցած ուղին,
 Բրոնզե Լենինը
 գեմից դիտում է
 նշում է գիծը
 ճիշտ ու ուղիղ...

Յելնում է պակտը
 կոթնում է ամբիոնին

Սասուն և հասարակ
հույզերի ընդմով,
— Ընկերներ, սասուն և
ու ձայնը թնդում և,
Ու սիրաբ գարկում և
բորբ...

...Մեր գործը խրոխտ և,
վեհ և նպատակը,
Մեր շուրջը խինդն և
ծավալում,
Մեր ամեն մի սյունը,
թշնամուն ապաստի և,
Մեր արեր գայերի
սասույցն և հարում...

Պսակը գալիս և
այս կուս շարքերի հետ,
Քնարն իր կրում և
վնեց գրոշ,
Ու նա գովերգում և
հաղթական այս յերթը
Յե՛վ գովքը հնչում և
պարզ ու վարոշ...

Ամեն հարվածային
մի վեպի հերոս և,
Ամեն տրակտորը
յերգ և՛ խնդուն,
Ու պսակը յերգում և
նոր կյանքը մեր հոր,
Յերգում և ստեղծող
մարդուն:

ՎԱՐԴԱԳՈՒՅՆ ՔԱՐԸ

Առաջին շենիք, վարի կառուցման մասնակիցն եմ:

1.

Բացվում ե սրբ վարդի նման,
Կոկոն արևը բուրում ե բարկ,
Արախ թևերթերը շոյում ե տաք,
Ժպտում ամեն մի քարի վրա:
Ահա ե շինքն իմ՝ բնասնակուս,
Պատերի նխառը վարդազույն քար՝
Յեմենապ կուս նա՝ դարձած հուժկու,
Արևից հուր ու վոզորկ այնքան:
Վարդազույն քար իմ լուսաշաղախ,
Ամեն կասրդ, կերպոզ բուշբ
Իր հեա բերում ե յերգը վազվա,
Վարդազույն աեսքն իր խինդով վոզոզ:

2.

Քար տուր
Վերելակ,
դե՛:
անընդհատ,
շարում եմ
պլանից շուտ ու շատ:
Քար տուր
վերելակ,
շուտ յեկ
թափ առած,
մենք ունենք
մի պայման — նպատակ՝
կառուցել
պլանից շուտ արագ՝
Հնգամյակ:
Քար տուր
վերելակ:

ՆԵՐԲՈՂԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

«Անգրկովհասի կոմիտիայի թիւերը պարզեցմամբ
Անգրֆեկերացիայի Աշխատանքային Կարմիր Դրոշի Շքա-
նշանով»: (Անգրկենացարձիմի վարչաւանդը):

Դարեւրջան կերտող
Քորհուրդների յերկիր,
Մովեր՝ Կասպից ու Սև
Ու Սարյանի սարեր,
Գետեր հուժկու յերթով,
Կոլխոզ հանդեր բերքի՝
Ու վիշկաներ յսեւ,
ՎԵ՛՛

Վիշկաներ:
Ջահելութուն անափ,
Տեւազ հաստատ, խրոխտ,
Ու հորդ
Վոնց վոր Ռիոն,
Վոնց վոր Ջանգուն
Վարար:

Ջահելության բանակ՝
Առած անթիվ ֆրոնտ,
Հնգամյակի հերոս.
Պայքարի յես յիլի
Տուֆե յերկրիդ համար:
Պատմութիւնը զառամ
Հատորներում փոշոտ,
Զի տեսել զեռ հարան
Վարար սրտեր՝
Հուժկու:
Պատմութիւնը հիմա,
Վարդաքարից տաշում,

Յերկաթից ենք կուռւ
Ու ցեմենտից ցնծուն:
Ջահելության բանակ
Փողփողացող դրոշիդ,
Բրոնզի կրճքիդ անա՛.
Փայլիւում է հետր՝
Շքանշան:
Նա արված է

Կովչո, հաղթանակիդ համար:
— Խորհրդային յերկիր,
Պատմութիւն իմ, լսիր
Բարախումբը սըտիս,
Մնծութիւնս անծիր:
— Բայշեկիյան Յեկա՝
Առաջնորդ իմ, լսիր,
Ստանոկներից յեկած
Ջահելության խոսքին՝
— Քառասպտոթի խինդով
Կուռ զծով մեր անշեղ
Բայշեկիյան թափով՝
Պողպատ առաջնորդի
Ես առավոտ
Նորից
Ճրոնտներում ահա
Մենք կանգնած ենք՝ անա՛,
Ջահելությամբ անափ:

ԼԻՐԻՔԱԿԱՆ ՅԵՐԳ

Ձահելութուն իմ՝ դու խինդ իմ քանցք...
Ջրնգան, սիրտ իմ, հնչիք դու անուշ,
նորը հորդում ե, հազթ ե ընթացքը,
Մշուշն ու մուժը հալչում են անուժ:

Արևի ծորն և նորերի սրտում,
Հուրհրան, վորպես համբույրն առաջին.
Սիրտ իմ, զնգում ես դաշտերի գրկում,
Ծեղին ցնծում ես՝ շշակի կանչին. .

Կոմյերիտ քույր իմ, անուշ աղջիկ մի,
Քնքուշ ծաղիկ չես, կամ մի՞ ու միրած...
Լիմոն-արևը թող զեղին իջնի,
Ուրիշ արևներ ենք վառել հիմա:

Կոմյերիտ քույր իմ, լուսե աղջիկ դու,
Ի՞նչ... կարոտ եմ քեզ, միթե դու չկաս.
Ահա նայում ես, հայացքդ հատու.
Գիտեմ, ինձ հետ ես, գիտեմ կգաս...

Գիտեմ, կանգնած ես հենց իմ շարքում դու,
Լուսե պալիքն և մեր սիրտը հյուսել,
Յերգ-կյանքը հիմի պոեմ և դառնում,
Ամեն տողի մեջ՝ բյուր խինդ ու բյուր սեր:

Բ. Կորյունը (Ս. Հազրոյան) ծնվել է 1903 թ. Տափառասանի Բուրնոբիի
 Լիչ գյուղում:

Գաղթից հետո, 1918 թվականից մինչև 1929 թիվը յեղել է բանվոր (կա-
 շեգործ): Առաջին անգամ նրա բանաստեղծութիւնը աղագրվել է 1925 թվին
 «Մարտահոշում» Ազատելի և Մոսկվայի «Մարտգրտ»-ըբասարակչական լնասի-
 ատար:

ՊԱՏՎԻ ՅԵՎ ԱՐԻՈՒԹՅԱՆ ՀԵՐՈՍ

(Եվիե բանվոր Արեւիկի)

Մրցման ու թափի հույզերից հյուսված
 Վարքան յերգեր կան մեր եպոսիայում,
 Յերգեր, վորոնց մեջ է կյանք կա անհուն,
 Յեվ գալիք որիս բոցակեղ գարուն,
 Վորը բոցվի պիտ վաղը աշխարհում:

Փուլիք չե, թե յերգերն իմ հնչեն «ազեղ»,
 Յերգեր, վորոնց մեջ քեզ կեմ ներբողում,
 Վերակարուցման յայս գորատեսում
 Յեկամ նար կյանքի ու արխաթյան
 Մեր մեծ արշավի հիմն կեմ թախտվում:

Պնեւ չեմ յեղել, վոր էլ հանձարեղ
 Դանթե կամ Պուշկին— գարերի գործոց
 Դոււխը վտեմ— յերգի ու բարբի,
 Յես էլ քեզ նման արվա չար պարեն,
 Բամեկ կեմ անհնշա քրտինքից արնոս:

Յես էլ քեզ նման չարքանջ կեմ յեղել,
 Հյուսվիլ հարստաթի ջոփ վառքի համար
 Հորդանոս քրտինք— վասկա ազրյութներ,
 Վորոնք արյունով ծաղիկ են ջրել
 Է՛հայ լեզվով խոսողս բարենու համար:

Անհնշա գասերի արնոս պայքորը
 Դրել է կնիք մեր ամեն վանկին,
 Մանդոս մեր յերգի, վոր կուզես կարգար:

Յերգեր, վորոնց մեջ—չկա «տիկմ քնքուշ»
Հին եղյուքակարկաչ մեղմիկ լիրիզմի»:

Մեր կյանքը հիմա մի յերգ և հսկա,
Գնեպրի բարձր շնչով տողորված,
Հյուսել ենք չքնաղ համերգը բմբուս—
Շլյուզների յերգ՝ Գնեպրոզեաի—
Մարգուլթյան մաքի կոթողը անմահ...

Զրկանքում կոփված կյանքը մեր վսեմ,
Կամքը մեր հոտը ինչէր չի շարժել քնիցը
հիմա,

Հրեզեն վաղքը մեծ կամուխիզմի
Թաղել անգընդում բեկորներն հնի—
Հանգչող դարերի շիրիմը հսկա:

Սիրելի Արամ, քո դճրճն ու պայքար,
Այսորվա խանդոտ սրերումն ահա,
Քայլերդ անխոնջ նոր կյանքի համար
Ձեն մեռնի յերբեք, հավերժ կմնան,
Վորպես պատմության վսեմ եջ անմահ:

Սերունդներ կզան: վորոնք պիտ անցնեն,
Հեռու դարերի շիրիմի վրայով,
Վոր փնտռեն յերգեր մեր եպոխայի:
Գրված մուխուանդ պատմության պրչով,
«Վորպես նախերգանք» մի մեծ պոեմի»:

Պայքարի կարմիր գրքում կկարգան
Վսեմ գործերը «պատվո հերոսի»,
Վորը կրել և վառ հաղթանակի
«Պատվո մեծ գործի ու հերոսության»
Լենինյան կարմիր վե՛ շքանշան:

Մենք նրանց ճամբին բյուր կյանք զոհե-
ցինք

Փշրեցինք տիրող գահը մուխիցին,
«Որենք», «պետություն»—զրկանքի զհնքեր—
Ձեռք բերված՝ կռվում դասակարգերի,
Ու գալիք նրանց ուղին հարթեցինք...

Հարթում ենք անխոնջ նրանց մեծ համբին,
«Բուռն ու խաղաղ, արնոս-անարյուն
Կովուճն այս համառ՝ ուզգված հնին»:
Ձե՞ վոր նրանք էլ «ախրոջ հանկերում» —
Բանտերում դաման չեն թաղի դոհին:

Կհարզան միայն մեր հին յերգերում
Խորթ ու անիմաստ զրկանքի մասին,
Թե յեղեկ և դար՝ հնում, հեռու հին,
Յերբ զասակարգեր—մարդը նույն մարդուն
Սարսկ և արել ու ծծել արյուն:

Փույթ չե, թե այսօր դեռ զսներ կաանք
«Մարտիկներ հերոս հերոսն անվուտ,
Ձե՞ վոր հասել ենք կյանքի մեծ հունին,
Վորպես «փրկության անգրանիկ շոկատ»
Կրում պատմության վեհաշուք զափնին:

Սիրելի Աբահմ, քո գործն ու շունքը
Այսօրվա խանդոտ սրերումն հսկա
Քայլերդ անխոնջ—նոր մարդու համար,
Ձի մեռնի յերբեք, նա հավե՛տ կմնա,
Վորպես պատմության վսեմ եջ անմահ:

1929—30 թ.

Քեֆլիս—Մոսկվա

Հայկ Կարապետյանը ծնվել է 1900 թ. Լենինականի շրջանի Գաիրի գյուղում, մի շքավոր ընտանիքում:

Մինչև 1918 թ. յեղել է իրենց գյուղում քառարակ—չորան:

1920 թվին մասնակցել է Լենինականի մայիսյան ապստամբությանը, ուր է վիրավորվել և Ավարակ է Երևանի բանվորական դպրոցը Առաջաջման կարգով ուղարկվել է Մոսկվա Պրոֆ. ակի. Նպրոցը, վորն է ավարակ է Քղթակցել է մի շարք պարբերականներին:

Դրել է գլխավորապես բանաստեղծութուններ և սերերներ:

ՅԵՐԿԻՐ

Շիրկանալն ե հոսում արագ,
Շիրկանալը ոճապտույտ.
Ձոր դաշտերն են ծծում անհագ
Հոսող ջուրը պարզ ու կապույտ:
Բո տաք ծոցում խոր ձորի մեջ
Ձորագետն է, ջան, հաղթական,
Նա բացել է նոր կյանքի եջ
Իր ջանքերով ելեքտրական:

Կառուցում ենք զործարաններ—
Քիմշեն, տեկստիլ հսկա ու վես,
Իսկ գյուղերում նոր կոլխոզներ՝
Լենկոմկուսի ասածի պես:

Նայիր ու տես՝ ամենուրեք
Աշխատանք կա հերոսական,
Մենք բոլորս սլաքարում ենք
Գործի համար մեծ մարտական:

ՅԵՐԳ ՄԱՐՏԱԿԱՆ

1932 թ. ԲԻՖԻԼԻ

Կործարանում այս լայնանիստ,
Թափն եմ սիրել աշխատանքի,
Ուր տեմպերն են պահանջկոտ խիստ,
Արագընթաց մեծ պայքարի:

Շփշփում են խրոխտ ձայնով,
Լայն փոկերը անխիճերի,
Միրում եմ յես վառ կարոտով
Յերգն ու թափն աշխատանքի:

Շոգեմուրհն և իջնում թափով,
Հարվածելով յերկաթին պիրկ,
Հարվածային արագ տեմպով,
Մարտի յելած վոնց բայլելիկ:

* * *

Բանակներ կան գործարանում,
Հարվածային ու աննհանջ,
Գրոհ տալով դու պայքարում, —
Սլանում ենք առանջ, առանջ:

Մեր ամեն մի ցեխում հիմա,
Աշխատանք կա հերոսական,
Ամեն մարտիկ զիրքի վրա,
Իր պայքարում, ջան, հաղթական:

Ի՞նչպես յերգեմ և ի՞նչ հանգով,
Զեղ արժանի, անխոնջ մարտիկ,
Վողջույնս ձեզ իմ այս յերգով,
Փառքով, պատվով դուք բայլելիկ:

1932 թ. ԲԻՖԻԼԻ

Մ. Գորյանը ծնվել է Կողզվան գյուղաքաղաքում, 1893 թվին: Ղազարացու բնականորեն Վերջացրել է Կրասնոզարի II աստիճանի հայկական-գլխացրը
 Առաջ է յեկել բանվորակցական շարժումից: Սկսել է գրել 1926 թվից, «Մարտն և Մանգոս» և «Կովկասի հայկական թերթում» Ունի ազատգրված «Էսե-տակներ», «Գրությունական սկանակ» և «Արշավ» ամսագրերում և այլ թերթե-րում: Գրում է շափածո և արձակ:

Վ Ե Ր Ե Լ Բ

(Նվիր հարվածային բանվորներին)

Մեր կյանքը կախիկ հաղթական,
 Շաշում և ու հինը քանդում,
 Մենում են սրերը մարտական,
 Մեր ախտան սովետի յերկրում:

Սրերը այս բնուր հաղթարար,
 Արտուղ հրդեհ են վառում,
 Յեղ քջիջ, գործարան, ակումբ,
 Նոր կյանքի համերգ են կազմում:

Կտում էք դաշիքը պայքարով,
 Հնգամյակը ձեր սիրան և բաղխում,
 Ուզում էք սլանալ յետանդով,
 Սունձել սրերը ձեր ձեռքում:

Իւր քիչ շեք, մենակ շեք, միլիոն կք,
 Յեղ սի և ձեր ուժին դիմադրում,
 Ամեն տեղ լինում էք, շոջում էք,
 Կառուցում սոցիալիզմ մեր յերկրում:

Յեկել են սրերը յերկաթի,
 Բաղխում են մեր դուռը շաշով,
 Յերգեր են ուզում սոցիալատի,
 Հաղթական յերգեր շառաչով:

Ս. ԲԱՅԱՆԴՈՒՐ

Բայանդուրը ծնվել է 1910 թվի վերջերին, Քիֆլիսում, բանվորական ընտանիքում։ Սովորել է Քիֆլի, Հայկ. ժամկավարժական տեխնիկումում և Բանաստեղծութուններ սկսել է գրել 1927 թվից։

ԴՈՒ ԴԱՐՁԵԼ ԵՍ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ

I.

Յես հիշում եմ քո խոսքերը դառն, դաժան,
Յեզ արցունքը, Ղոր հոսել է քո աչքերից,
Հիշում ես, մայր, դու յես ասել—Նհ, վորդի ջան,
Կյանք չեմ տեսել, մահը լավ է ես սրերից։

Մշուշի պես հիշում եմ յես քեզ անցյալում,
Ո՛ր, հիշում եմ բարակ դեմքը քո դալիացած,
Հիշում եմ յես՝ հազիվ էյիք դու բարձրանում
Մեր փողոցով՝ կոնակիդ տակ հացը պահած։

Յես հիշում եմ, սրերը... ո՛ր, հիշում ես դու,
Դու, անարյուն, հյուժվում էյիք, դառնում անույժ,
Աշխատանքը մաշում եր, ո՛ր, հալում մարդու,
Քեզերումդ չեր մնացել էլ վոչ մի ույժ։

Գործարանը, ուր տքնում էյիք դու յերկար,
Գազան եր մի, է ուզում եր քեզ կլանել,
Բայց կարիքը, կարիքն այն մեծ, վոր անվերջ կար—
Պեղում եր քեզ, ստիպլած էյիք միշտ աշխատել։

Յեզ մեքենան, է ձայները մեքենայի,
Ո՛ր, ծանր էյին, է անախորժ, այնպես աադտուկ,
Ձեյիք ուզում, վոր գործարան դու գնայիք,
Այնքան վատ եր դրությունը, այնքան հեղձուկ։

Հիշում եմ յես շնոր տիրոջը, այն հրեշ-մարդուն,
Վոր քամուս եր վերջին կաթիլը քո ուժի,
Ո՛ր, այնպես վառ հիշում եմ յես, հիշում ես դու—
Յերբ ասացիր—չուտով, շուտով նա կաուժի:

Յես հիշում եմ այն որը մեծ, մեծ պայքարի
Այն որը դու այնպես ուժգին, հաղթող ելիր,
Ո՛ր, իմ սրտում այն որը յերբեք չի մարի,
Այն որը, յերբ կսվի յելած՝ դուշում ելիր—

— Ել չենք գալիս մենք գործարան, ել չենք ուզում,
— Ութը ժամյա աշխատանք և վարձ ենք ուզում—
Յեզ ավերը բարձրանում եր, անվերջ հուզում—
Ել չենք ուզում, ել չենք ուզում, ել չենք ուզում:

Յես հիշում եմ, դու պատմել ես, այն որը մեծ—
Մարդիկ զենքով յեկել են ձեզ, ձեզ ցրելու,
Կրակ են բացել, սպանել, վոճանք կերել են ձեծ,
Շատերին ել այդ որից զրկել են հետու...

Յեզ անցյալի մուսլի, դժնդակ այն որերում,
Յերբ շմի կտոր սև հացը դժվար եր ճարել
Յեզ աշխատում, և ինձ ելիր դու որորում,
Ո՛ր, մեր գլխին սեռեր արծիֆն եր թառել:

Այս բոլորը յես հիշում եմ, հիշում ես դու,
Դու յես պատմել հետագայում, մայր իմ անուշ:

11

Հիմա դարձյալ աշխատում ես գործարանում,
Յեզ յեռանդ կա քո մեջ այնքան, ո՛ր, այնքան ուժով,
Մարտիկ ես դու մեր պայքարի այս որերում—
Զգճւմ ես, վորքան փոխվել ես դու, մայր իմ անուշ:

Արշալույսին, յերբ կանչում են շշակները—
Դու դորժի յես դնում արագ ու ժպտադեմ,

Յեկ լարվում են, լարվում են քս մկանները,
Յերբ կանգնում ես մեքենայի հետ—գեմ աս գեմ:

Յեկ մայրական խնամքով մի դու գննում ես
Մեքենայի մասնիկները այնպես փայլուն,
Ո՛ր, մեքենա, դու սիրելի, ասն, զգնում ես
Մորս սերբ, մորս սերբ այնպես անհուն:

Ու գործի յես գնում թափով դու մեքենան,
Պատվում են անիվները բազմաշնչյուն,
— Հրե-չը... չը-կա... Հրե-չը... չը-կա... հրե-չը... չը կա...
Յեկ հնչում է հաղթանակը այդ վեհ կանչում:

Այդպես մինչև շշակները կանչեն նորից,
Մինչև կեսոր աշխատում ես դու անպազրում
Յես հիշում եմ, հիշում ես դու, դու այն որից
Աշխատում ես այդպես թափով ու չես հողնում:

III

Դործարանը ճեղքվածք ուներ, ո՛ր, ճեղքվածք մեծ—
Յեկ որ-որի մեծանում եր յերկրի պարտքը,
Դու դիտելիք զեկավարի ցուցմունքը վեց,
Յեկ դիտելիք դործարանի ամբողջ կարգը:

Յեկ ահա ձեր ժողովին մի դու բեմ յելար
— Թույլ ենք—ասիք—մենք կատարում ցուցմունքները,
Կարգացիր դու առաջարկներ ու քեզ յերկար
Վողջունեցին ծափերն ու բյուր հայացքները:

Դու հանձն ասար այդ ժողովին, ո՛ր, շատ գործեր—
— Միշտ իրացնել արդֆինալանը ամբողջապես
Ու միշտ լինել հարվածային, այնպես գործել,
Վոր չկորչի, ո՛ր, անարդյունք վոչ մի բույն:

Յեկ շատ գործեր հանձն առան ուրիշ մարդիկ,
— Արի մրցենք—ասացին քեզ—մրցենք արի,
Յես հիշում եմ, հիշում ես դու—և այդ մարդիկ
Յեկ դու թափով յելաք ուժգին նոր պայքարի:

Յես հիշում եմ, հիշում ես դու, զվարթ դեմքով
Այնպես ուրախ յեկար դու առն, հիշում ես դու,
— Վորդի—ասիր—ահա նայիր, և նազանքով
Բացեցիր լայն չիթը նախշուն, չիթը խնդուն:

Ո՛ր, մայր, մայր իմ, մայր իմ անուշ, մայր իմ հերոս
Դու ստացար այդ չիթը նախշուն—վորպես պարզև,
Ուրախ եմ յես, հպարտ այնքան: Վոնց վոր փարոս
Թող վոր լուսև այդ չիթը քո դալիք ճամբին:

Յե՛վ թող լուսև դալիք ճամբեդ այդ չիթը վիս,
Այդ ճամբով և բացվում մեր նոր զվոսկե դարը»:
Լսում ես դու, ս, հնչում և, դու լսում ես
Մեր մեծ կյանքի թովհանչյան սեզ գիթառը:

* * *

Յե՛վ լսում ես, և դգում ես դու, մայր իմ անուշ,
Վորքան, վորքան փոխվել ես դու, փոխվել ես դու:

Աշխատում ես գործարանում մտնվածային
Յե՛վ քո կրծքին սեզ մի նշան և հուրհուրում,
Դու դարձել ես մեր որերում հարվածային,
Տես, բարձրացող գոսակարգն և քեզ դուրպուրում:

Արմենակ Մուրվայանը ծնվել է 1910 թվին Ազնաբի առյուծի նուկրիանի գյուղում: Ավարտել է Թիֆլիսի 86-րդ տասնամյա դպրոցը: Գրական առաջարկը է իջել 1929 թվին: Աշխատակցում է գանձազան թերթերին և ամսագրերին: Գրում է ժողանախոսներ և փոքրիկ պատմվածքներ:

ԿՈՒՆՈՋ ԱՂՋԻԿ

Անուշ ժպտաց արփին նարինջ
 Արտերին հասուն,
 Բրիզադիր էս, կոլխոզ աղջիկ,
 Գործում սիրասուն:
 Հավաքել էս կոլխոզ կանանց
 Եղ թո բրիզադում:
 Ու գործում էք խինդով անանց
 Բամբակե արտում:
 Ուժը լարած, յեռանդ գտած
 Ու սերը սրտում:
 Յարիդ մրցման կանչով տարված՝
 Հաղթով էս խնդում:
 Յերգը յերգին, ձեռքը ձեռքին
 Արտերում հասուն:
 Հն դիզում էք—բերքը բերքին,
 Գործում սիրասուն:
 Պայքարում էս եղ թո ուժով
 Տոկուն ու համառ,
 Կոլխոզ արաը բամբակի ծով
 Չարքիկի համար:

ՀԱՍՆԵԼ ՈՒ ԱՆՑՆԵԼ...

Գործեցեք նորեն
Հարվածայնորեն,
Տեմպերին տեմպն է հետևում անդուլ,
Չարկեք ճեղքերին,
Չարկեք, հարվածեք հազիթ ու յեռանդուն:
Մաշինները հան դառնում են արագ,
Յերգում են տանս, թափեց փոթորկում,
Յերբ տեմպերին ձեր հանդիպում են արգ
Կոմյերխտական ձեռքերը տոկուն:
Ըրիզազ էք արթուն,
Հազիթ ու յեռանդուն.
Գործում էք նորեն կոմյերխտորեն.
Տեմպերն են աճող, յեռանդն է անդուլ,
Չարկեք ճեղքերին, դարկեք հազիթորեն:
Պայքար էք մտել,
Պայքար հազիթական, մարտական նորեն
Հարվածայնորեն.
«Հասնել ու անցնել»...
Պեսք է շուտ անել.
Ըներքը բերքերին, պարտության նորեն
Չարկեք, հարվածեք կոմյերխտորեն:
Թշնամին ներսում քայլում է մեզ հետ,
Կեղծ խենդը գեմքին, դիմակալորված.
Բուռն են տեմպերը, թշնամուն հավետ
Նոր դարկ ու հարված,
Սոր դարկ ու հարված:
Դազգյահները հան դառնում են արագ,
Յերգում են թափով շինարարության,—
Չարկեցեք արագ,
Չարկեցեք վայրայ
Վնասարարական դիմագրկության:

Ել արագ դարձեք, ժիր մեքենաներ,
Փոթորկի նման վար ծառս եք յելնում,
Ու թափ են առնում անթիվ դազոյաճներ...
Յես ել եմ ձեզ հետ—
Ճեղքերին հաղեա,
Պարտության նվաստ—
Արթուն ու պարտատ
Զարկենք, հարվածենք,
Զարկենք, հարվածենք:

Յեփրատ Սեփարեցին (Յեփրատ Կիրակոսյան) ծնվել է 1912 թվին Խ. Լ.-ի Իջևանի շրջանի Սե քար գյուղում, աղաբույսի և բարձր տիպի (Ս. Ու. Կ.) դըղ-
բույր, Աշխատել է, Վարդես բանվոր, Թիֆլիսի կահկցրատիների գործարանում և
առաջբույժան կարգով ուղարկվել է Մոսկվա, Ժուրնալիստների Կոմ. Համալսա-
րանում սովորելու: Սկսել է գրել 1939 թվից. աշխատակցել է մի շարք պար-
բերականների իրրե բանթղթակից, Վորսնց մեջ գեոեղել է և գոտանափորների:

Պ Ա Յ Ք Ա Ր Ո Ւ Մ

Հիշում եմ որերն այն՝
Որորը մայլ ու ամպոտ,
Յերբ փողոցի մայթերին
Կանգնում եյի յես դարդոտ...

Անցավ իմ շրջանը հին
Շրջանըս սխուժանականն:
Հիմա հմուտ իմ գործին,
Յերգ եմ հյուսում առնական:

Յեվ գործարանում իմ ես
Այնքան հուր գեմքեր ժպտուն.
Ու հաղթական կամքով, տես՝
Կատուցում են ու խնդում:

*
*

Զնգում ես, սիրա իմ, դու յել
Զնգում, համաչափ ինձ հետ.
Յեկ, զարկենք մին ել, մին ել՝
Ու պլանը մեր կատարենք:

Յերկաթե դանդաժը հալվեց՝
Հրերում կարմիր արեգի.
Սիրան իմ զնգում է քեզ հետ,
Գործիր, դազգահ իմ անգին:

Յեխերում վազք ու հեղք է,
Յերազ չե սա, ցերեկ է:
Սիրան իմ զնգում է քեզ հետ,
Գործիր, դազգահ իմ անգին:

1932 թ. Թիֆլիս

Յ Ա Ն Կ

Յերկու խոսք—	Խմբագրության	3
Հ. Հակոբյան—	Բայբերիկ և Շիր-հանալը	7
Ազ. Վարդանյան—	Բայբերիկյան Վաղջույն	13
»	Միայն հիմա	19
»	Քաղաքն այդ ուրիշ	21
Գևորգ - Գրիգ	— Հարվածային Ֆեդիկան	24
»	Թրքունի	29
»	Մայրը	30
Հոխոս. Պողոսյան—	Քաղաքում	32
»	Հարվածային ազդիկը	34
»	Մայրը	35
Վ. Ե. Ա. Ա. Ե. Բ.	— Խորհրդային մայր	36
»	Շիրակի դաշտերով	38
Գևորգ Խաչատր	— Ներկան	41
»	Սաքարթվելո	42
»	Նոր հաղթանակ	43
»	Ջիու, արակատրի, կուլակի աղնուտի և կերի մասին	44
Վարդան Սիրունյան—	Տասնամյա Վրաստանին	46
»	Մայրս	47
»	Այն եմ ուզում	49
Պ ա ճ ա ր Ե	— Պատերազմ	50
»	Վոլգա	51
»	Հրազդան	54
»	Նոր-Բայազետ	56
Ա. Ղուբբանյան	— Ննաուզիսառ իմ ազդիկ	58
»	Ձոն հարվածայիններին	59
»	Բայբերիկյան սերունդ	63
Յե. Գալստյան	— Բալլադ պատերազմի մասին	65
»	Մարուկներ	67
Ի. Աղաբաբ	— Պոետի խոսքը կուս. համագումարում	69
»	Վարդագույն քարը	71
»	Ներքողի փոխարեն	72
»	Լիբիքական յերգ	73
Բ. Կ ա ր յ ո Ւ Ն	— Պատիկ և արիւթյան հերոս	74
Բասրակ Հայկ	— Յերկիր	77
»	Յերգ մարտական	78
Մամ. Գոսյան	— Վերելք	79
Ս. Բայանդուր	— Դու գարձել ես հարվածային	80
Ա. Մուրվալյան	— Կոլխոզ ազդիկ	84
»	Հասնել ու անցնել	85
Յեփր. Սով-Քարեցի—	Պայքարում	87

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ ՅԵՎ ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ

			տպված է	պետք է լինի
33	յերես	6-րդ տող	ներք. անմար	անմար
34	»	8	»	ըրակին
25	»	6	» վեր. Վաղրանկան	Վաղրանկան
27	»	5	»	այժմ
38	»	4	»	երկաթե
42	»	13	տողից հետո ավելացնել—	Մաքարթվելս, Բոնության դեմ Բոսորադեմ, Վառ դըրոշ, Բորբ հուզումի, Ընդվզումի Հճւր յերկիր. Դու անվթար Յելքդ գտար Հւր վորոշ, Արեվելքի Կարմիր յելքի Դուռ, յերկիր:
42	»	10	տող ներք. լուր	լուռ
45	»	21	» վեր. գրին	գրին
54	»	4	»	գարավոր
55	»	3	»	ակներ
56	»	8	»	միզում
»	»	9	»	տենդառ
65	»	7	» ներք. յերախտ	յերախտ
79	»	2	» վեր. ծնվիլ է	ծնվիլ է
88	»	18	»	թովչանչյան թովչանչյուն

Այս բոլոր սխալները, բացի մի-յերկուսից, տառերի հնու-
թյան հետեանք են. սրբագրության ժամանակ չեն նկատվում,
տպագրվելիս տառերը լվանում են ու նոր

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0024937

Յ Ա Ն Կ

Յերկու խոսք— Խմբագրություն	3
Հ. Հակոբյան— Բայշէկիկ ե Շիր-հանայր	7
Աղ. Վարդանյան— Բայշէկիկյան վողջույն	13
»	Միայն հիմա 19
»	Քաղաքն այդ ուրիշ 21
Գեորգ - Գրիգ	— Հարվածային Ֆեդիկան 24
»	Թրքունի 29
»	Մայրը 30
Հոխիս. Պոլոսյան— Քաղաքում 32	
»	Հարվածային աղջիկը 34
»	Մայրը 35
Վ. Ե. Ա. Ա. Ե. Բ.	— Խորհրդային մայրս 36
»	Շիրակի գաշտերով 38
Գեորգ Խալսար	— Ներկան 41
»	Սաքարթվելո 42
»	Նոր հողմանակ 43
»	Զրու, արակատրի, կուլակի աղենաթի ե կերի մասին 44
Վարդան Սիրունյան— Տասնամյա Վրաստանին 46	
»	Մայրս 47
»	Այն եմ ուզում 49
Պ ա ռ և ր Ե	— Պատերազմ 50
»	Վոլգա 51
»	Հրազդան 54
»	Նոր-Բայազետ 56
Ա. Ղուրբանյան	— Ենտուզրասա իմ աղջիկ 58
»	Ձան հարվածայիններին 59
»	Բայշէկիկյան սերունդ 63
Յե. Գալստյան	— Բալլադ պատերազմի մասին 65
»	Մարուկներ 67
Ի. Աղաբաբ	— Պոեաի խոսքը կուս. համագումարում 69
»	Վարդապետին քարը 71
»	Ներքողի փոխարեն 72
»	Լիրիքական յերգ 73
Բ. Կ ա Ր Յ Ո Ւ Ն	— Պատվի ե արիության հերոս 74
Բաճրակ Հայկ	— Յերկիր 77
»	Յերգ մարտական 78
Մամ. Գոսյան	— Վերելք 79
Ս. Բայանդուր	— Դու գարձել ես հարվածային 80
Ա. Մուրվալյան	— Կոլխոդ աղջիկ 84
»	Հասնել ու անցնել 85
Յեփր. Սեյ-Քարեցի— Պայքարում 87	

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ ՅԵՎ ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ

			տպված է	պետք է լինի
33	յերես	6-րդ	տող ներք. անմաբ	անմաբ
24	»	8	» » ըրակին	ըրակին
25	»	6	» վեր. Վաղբանկան	Վաղբանկան
27	»	5	» » այմ	այմ
38	»	4	» » երկաթե	յերկաթե
42	»	13	տողից հետո ավելացնել—	Սաքարթվելս, Բոնության դեմ Բոսորադեմ, Վառ դըրոշ, Բորբ հուզումի, Ընդվզումի Հմար յերկիր. Գու անվթար Յելքդ դաար Հմար վարոշ, Արեվելթի Կարմիր յելքի Գուռ, յերկիր:
42	»	10	տող ներք.	լուր
45	»	21	» վեր.	գրին
54	»	4	» »	գարավոր
55	»	8	» »	ակներ
56	»	8	» »	միզում
	»	9	» »	տենդառ
85	»	7	» ներք.	յերախա
79	»	2	» վեր.	ծնվիլ է
88	»	18	» »	թովչանչյան թովչանչյուն

Այս բուլտը սխալները, ըսցի մի-յերկուսից, տառերի հնու-
թյան հեռեանք են. սրբագրության ժամանակ չեն նկատվում,
տպագրվելիս տառերը լվանում են ու նոր

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0024937

№ 2 в.

ц. 2 р.

А 445

50.

АНТОЛОГИЯ

(Поэзия)

на армянском языке

Издание Госизд. Грузии
Тифлис—1933